

KLJUČEVI ŽIVOTA IVE KLUČKE. PROTUSLOVLJA SUDBINE UČITELJA I RATNIKA

IVO KLUČKA'S KEYS OF LIFE. CONTRADICTIONS OF A TEACHER AND WARRIOR'S DESTINY

Mario STIPANČEVIĆ

Hrvatski državni arhiv
Zagreb

Primljeno / Received: 10. 4. 2020.

Prihvaćeno / Accepted: 30. 4. 2020.

Izvorni znanstveni rad

Original scientific paper

UDK / UDC: 929Ključka, I.

316.663-057.85(497.5)“1914/1941”

SAŽETAK

Prilog na temelju izvornih arhivskih vrela, dnevnih tiskovina i literature donosi obris životopisa Ive Klučke, gimnazijskoga profesora u Zagrebu i Koprivnici, odlikovanoga borca i urednika »frontaškoga časopisa« Sudrug iz razdoblja Velikoga rata, istaknutoga vatrogasnog djelatnika i koprivničkoga gradonačelnika 1937-1939. Osim ratnomu putu, pedagoškom, političkom i javnom djelovanju, na temelju je raspoloživih dokumenata znatna pozornost posvećena i Klučkinom privatnome životu, odnosno nesređenim obiteljskih prilika koje su obilježile gotovo čitavo razdoblje njegove zrelosti.

Ključne riječi: Ivo Klučka (Ključka, Klučko), Sudrug, Prvi svjetski rat, Koprivnica, gimnazija, gradska uprava, vatrogastvo

Keywords: Ivo Klučka (Ključka, Klučko), Sudrug, First World War, Koprivnica, gymnasium, city government, firefighting

UVODNE NAPOMENE

Ako je suditi po sačuvanim arhivskim vrelima, život gimnazijskoga profesora, odlikovanoga domobranskog pričuvnog natporučnika i koprivničkoga gradonačelnika Ive Klučke nije bio odveć sretan. U hrvatskome jeziku ne postoji pristojna istoznačnica koja bi zamijenila uvriježenu i često korištenu tuđicu »autsajder«.¹ Značenja joj na našim prostorima, međutim, ne manjka, kao što ne manjka ni sudbina koje su je ispisale. Pomalo je nevjerojatno da prostor koji je samo u pretposljednem stoljeću iznjedrio oveći broj pojedinaca uz koje se ta imenica više ili manje opravdano može navezati za nju nije uspio pronaći domaćeg izraza. Čitatelj će zaključiti spada li i Klučkina sudbina u red spomenutih. Možda ne zato što su dosezi na pojedinim poljima, ako se uzmu strogo razdijeljeno, bili takvi, nego gledajući ukupnost njegova života zapečaćenog upravo bizarnim krajem.

Pošteno je na početku reći da ovo nije niti prvi niti jedini spomen Klučkina životopisa. Možda samo najnoviji i s nakanom da bude potpuniji od drugih. Među inima, 2013. je o njem prozboreno u kontekstu ravnjanja gradskom upravom Koprivnice,² prije tri godine u okviru razlaganja popularne kulture u Prvome svjetskom ratu promatrane iz perspektive objavljivanja »ratnih novina« pojedinih hrvatskih

¹ Istoznačna riječ »postranik«, naime, potpuno je neuvriježena u domaćemu izričaju.

² KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Mira, »Koprivnica od 1935. do 1939. godine«, *Podravski zbornik* 39 (2013), str. 49-69 (o Ključki 57-63).

postrojbi³ te, posve nedavno i nuzgredno, u fotomonografskoj studiji o domobranskom satniku, Klučkinu ratnom zapovjedniku i prijatelju, Stjepanu Sertiću.⁴ Posljednja su dva uratka bili poticajima za izradu opsežnije studije koju čitatelj drži pred sobom.

KLJUČ PRVI: ŠKOLA KONTRA OBITELJI

Ivo (Ivan) Klučka (Ključka, Klučko) rodio se 30. rujna 1882. u poljodjelskoj obitelji Janka i Ane rođ. Ružinsky iz Sota,⁵ povelikog srijemskoga sela nedaleko Iloka i Šida, još kada je ono administrativno pripadalo Iločkome kotaru i Hrvatskoj. Gimnaziju s ispitom zrelosti svršio je 1903. u Osijeku, studij hrvatskog, latinskog i grčkog jezika 1909. apsolvirao na zagrebačkome Mudroslovnomo fakultetu. Zabilježeno je da je jedan semestar slušao u Beču. Kao učitelj nekoliko mjeseci 1909. proveo je na Realnoj gimnaziji u Karlovcu, da bi iste godine bio namješten prvo u zagrebačkoj Gornjogradskoj, a zatim i I. realnoj gimnaziji. Tamo je ostao do konca srpnja 1914. i odlaska na ratište.⁶

U zagrebačkoj crkvi sv. Katarine početkom ožujka 1908. kao »slušač filozofije« vjenčao se sa »svršenom licejkom« Josipom Marijom, kćerkom listonoše Viktora (Vida) Svedrovića i Marije rođ. Novosel, rođenom u Zagrebu 10. ožujka 1889.⁷ Viktor Svedrović se u onodobnim zagrebačkim adresarima spominje kao »poštanski podčinovnik« s mjestom stanovanja u kući grofice Karoline Czernković, Opatička ulica 4.⁸ Ista je adresa zabilježena i u maticama prilikom Josipina rođenja,⁹ a tamo je poslije vjenčanja sa suprugom do potkraj 1912. živio i Ivo Klučka.¹⁰ Da su Svedrovići bili ukorijenjeni u gornjogradskom društvu svjedoči podatak da je Josipi na krštenju kumovao zagrebački veletrgovac vinom Mijo Arko, kućevlasnik na adresi Kaptol 2 sa suprugom Ivanom.¹¹

Ivo i Josipa nepunu su godinu prije vjenčanja, u lipnju 1907., izvanbračno dobili kći Nadu, koju je Klučka tek nakon ženidbe priznao kao vlastito dijete. Dotad je djevojčica bila zavedena pod majčiniim prezimenom.¹² Jesu li se već u ovim događajima krili uzroci ili naznake kasnijih neslaganja među supružnicima teško je sa sigurnošću tvrditi. Sigurno je jedino da obitelj nije odisala zajedništvom i ljubavlju te da se najveći dio tih poteškoća prelomio na potomstvu. Spomenutom usprkos, u braku su u relativno kratkom vremenu rođene još dvije djevojčice. Marija, u rujnu 1909. i Melita, početkom lipnja

Sl. 1. Lice starije od dobi. Klučka u ranim tridesetim. Sudeći po odličjima, vjerojatno snimljeno nakon dolaska na Istočno bojište 1915. [HR-HDA-1426. ZF PSR, inv. br. 1221]

³ HAMERŠAK, Filip, »Popularna kultura ide u rat – Sudrug, bojni list zagrebačke 25. domobranske pješačke pukovnije (1915. - 1918.)«, *Dani Hvarskoga kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu* 43/1 (2017): 261-319.

⁴ GRŽINA, Hrvoje i STIPANČEVIĆ Mario, *U predasima Velikoga rata. Postkarte Stjepana Sertića 1915.-1918.* Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2019.

⁵ HR-HDA-1448. ZB MK, ZM-34C, Zagreb, Župa Sv. Marko, Matična knjiga vjenčanih 1905-1911.

⁶ HR-HDA-216. MP NDH, inv. br. 3429.

⁷ HR-HDA-1448. ZB MK, ZM-34C, Zagreb, Župa Sv. Marko, Matična knjiga vjenčanih 1905-1911.

⁸ *Adresar slob. i kr. grada Zagreba 1911.* Zagreb: Nakladna tiskara Vilima Eisenstädtera, 1911., str. 154, 225.

⁹ HR-HDA-1448. ZB MK, ZM-34C/91, Zagreb, Župa Sv. Marko, Matična knjiga rođenih 1888-1890.

¹⁰ HR-HDA-1448. ZB MK, ZM-34C, Zagreb, Župa Sv. Marko, Matična knjiga vjenčanih 1905-1911.

¹¹ HR-HDA-1448. ZB MK, ZM-34C/91, Zagreb, Župa Sv. Marko, Matična knjiga rođenih 1888-1890.

¹² HR-HDA-1448. ZB MK, ZM-34C/658, Zagreb, Župa Sv. Marko, Matična knjiga rođenih 1906-1907.

SI. 2. Ispred
»časničkog stana«.
Klučka prvi s desna.
Drugi s lijeva satnik
Stjepan Sertić.
Istočno bojište (s. a.)
[HR-HDA-1426. ZF
PSR, inv. br. 1255]

1911. Svima su na krštenju kumovali pristav zemaljske blagajne Ivan Tomašin sa suprugom Marijom, stalno nastanjeni u neposrednoj blizini Klučkinih, u Demetrovoj ulici 16.¹³

Kao što je već ranije napomenuto, sudbina obitelji bila je zlosretna. Još prije Ivina odlaska na ratište te, zapravo, potpunoga napuštanja obitelji i Zagreba, supružnici su zapali u ozbiljne razmirice. U vreli- ma je zabilježeno da je Klučka početkom rujna 1912., prema supruginim riječima, bez ikakvoga valja- nog razloga napustio obitelj i preselio u stan na prvom katu kuće Vilka i Julije Mosković, Boškovićeva ulica 4.¹⁴ Nastranu bračnih nesuglasica i lošeg odnosa prema supruzi, učitelj i pedagog Klučka koji je zagrebačku djecu trebao podučavati materinjemu jeziku ali i moralu i etici, prema vlastitoj se odnosio neshvatljivo. U rujnu je 1913., naime, odlukom Sudbenog stola u Zagrebu, njegova profesorska plaća ovršena zbog neplaćanja šest mjeseci ranije odmjerenih mjesečnih obroka od 50 kruna koje je na ime maloljetnih kćeri trebao isplaćivati ovrhovoditelju, zagrebačkom odvjetniku Želimiru Mažuraniću,¹⁵ unuku bana Ivana Mažuranića i osam godina mlađem bratu Ivane Brlić-Mažuranić, svojevremeno mini- stru industrije u vladi Petra Živkovića, predsjedniku Senata Kraljevine Jugoslavije¹⁶ i uvjerenom jugo- slavenskom centralistu koji si je odmah po uspostavi NDH oduzeo život.

Klučka ne samo da nije dovoljno novčano, a čini se ni emocionalno, skrbio za kćeri koje su živjele s majkom, nego se ustezao i od isplate propisane alimentacije zbog čega su se sudske ovrhe protezale i u 1914., kada je promijenio i mjesto boravka te preselio u stan na drugom katu kuće Heinricha Bauera u Preradovićevoj ulici 37.¹⁷ Tamo ga je dočekao i početak gotovo šestogodišnje neprekinute vojne služ- be. Ruku na srce, nakon što mu je kao poručniku dodijeljena i vojnička plaća, od profesorske koja je zbog istupa iz službe pala sa 100 na 60 kruna mjesečno, svojevoljno je 40 odlučio prepustiti supruzi i djeci. To je, dakako, značilo smanjenje ionako mizerne potpore za 10 kruna, ali je bilo četiri puta više od onoga što je supruzi i djevojčicama odlukom Zemaljske vlade bilo dodijeljeno nakon Klučkina pri-

¹³ HR-HDA-1448. ZB MK, ZM-34C/659, Zagreb, Župa Sv. Marko, Matična knjiga rođenih 1911.; Matična knjiga rođenih 1913.

¹⁴ HR-HDA-216. MP NDH, inv. br. 3429.

¹⁵ Isto.

¹⁶ »Mažuranić«, *Hrvatska enciklopedija*, pristupljeno 5. 10. 2019. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=39658>

¹⁷ HR-HDA-216. MP NDH, inv. br. 3429; *Adresar slob. i kr. grada Zagreba 1911.*, str. 232.

Sl. 3. Konjanik Klučka. Istočno bojište, vjerojatno početak 1917. [HR-HDA-1426. ZF PSR, inv. br. 3294]

Sl. 4. »Figuriranje Klučke«. Poručnik Branko Wasserbauer oponaša Klučkino držanje. Ispred s bocom satnik Stjepan Sertić. Istočno bojište, početak 1917. [HR-HDA-1426. ZF PSR, inv. br. 3301g.]

stupanja vojsci. Uzgred rečeno, njegova je časnička plaća tada iznosila skoro deveterostruko više nego li je »velikodušno« odlučio prepustiti djeci.¹⁸

Međutim, niti to nije bio kraj muka oko podizanja alimentacije. Budući da je Klučka otišao na ratište, Zemaljskoj blagajni nije mogao, ili htio, poslati vlastite potvrde o civilnim novčanim primicima zbog čega prema onodobnim zakonskim propisima ni njegova supruga nije mogla uživati spomenuti novac, iako joj je u međuvremenu dodijeljen čitavi iznos Klučkine profesorske plaće. Kada je napokon Zemaljska vlada odlučila isplaćivati novac, ne na temelju zakonske odredbe, nego dobrovoljne Klučkine privole iz studenoga 1914., on ju je dopisnicom s ratišta upućenoj Zemaljskoj blagajni opovrgnuo uz navođenje da supruga s djecom ionako dobiva dio njegove vojničke plaće.¹⁹ Koliko je u tom bilo istine teško je prosuditi. Sigurno je jedino da su se zbog nemogućnosti isplaćivanja alimentacijskih obroka ovrhe nastavile tijekom sljedećih ratnih godina. I ne samo to, Klučka je početkom 1918. našao vremena zatražiti dječji doplatak, tražeći usput i zaostale isplate počevši od 1915., ali je Odjel za bogoštovlje

¹⁸ HR-HDA-216. MP NDH, inv. br. 3429.

¹⁹ Isto.

Sl. 5. Uređivanje
Sudruga?
Klučka prvi s
desna. Istočno
bojište (s.a.)
[HR-HDA-1426. ZF
PSR, inv. br. 2758]

Zemaljske vlade odgovorio negativno zbog činjenice da ga 1916., kada je zakonski propisan, nije pravodobno zatražio, ali i navodeći da molitelj niti živi s djecom za koju je tražio novac, niti o njima financijski ili drukčije skrbi. Istodobno je i Josipi, tada zaposlenoj pri Zemaljskom statističkom uredu na mjestu pisarske pomoćnice, slična zamolba za doplatkom odbijena jer njezino radno mjesto nije spadalo među ona koja su ostvarivala to pravo.²⁰ U raljama administracije i skrajnje poremećenih odnosa među roditeljima stradale su ponajviše djevojčice.

Stvari su krenule s lošega na gore Josipinom smrću sredinom rujna 1918. Preminula je u dobi od svega 29 godina, u Bolnici milosrdnih sestara od pneumonije.²¹ Djevojčice su ostale same. Otac se nalazio tko zna gdje, trpeći rasap austrougarske vojske. Josipina majka Marija preminula je još u kolovozu 1912.,²² a otac Viktor se nakon smrti prve supruge ponovno oženio, i ovaj put Marijom (rođ. Prah) s kojom je na adresi Jukićeva 10 živio sve do smrti u svibnju 1920.²³ Na istoj je adresi preminula i Marija, nadživjevi supruge za sedamnaest godina. Umrula je u travnju 1937.²⁴

Malo mareći za ženinu smrt, početkom prosinca 1918. Klučka se ipak vratio u Zagreb, zatraživši nakon ponovnoga stupanja u službu u I. realnoj gimnaziji dopust do konca prvog polugodišta tekuće školske godine radi oporavka i činjenice da je, osim u vrijeme dvomjesečnoga liječenja od posljedica ranjavanja, čitav rat proveo po bojištima. Dopust je dobio, ali se u službu početkom ožujka 1919. nije vratio, nego je ponovno tražio mirovanje, što mu je ovoga puta bilo odbijeno.²⁵ Istovremeno je ravnatelja I. realke obavijestio da na službu neće nastupiti zbog preuzimanja dužnosti učitelja hrvatskog i srpskog jezika u vojnoj višoj realci u Mariboru. Kada se u administrativnom vrtlogu izazvanom poslijeratnim zbivanjima i promjenama državno-pravnih uređenja pokazalo da je Klučka u spomenutoj ustanovi doista bio namješten izravnom odlukom Narodnog vijeća Države SHS iz sredine prosinca

²⁰ Isto.

²¹ HR-HDA-1448. ZB MK, ZM-34C/1312, Zagreb, Župa Sv. Blaž, Matična knjiga umrlih 1917-1921.

²² HR-HDA-1448. ZB MK, ZM-34/345, Zagreb, Župa Sv. Marko, Matična knjiga umrlih 1910-1912.

²³ HR-HDA-1448. ZB MK, ZM-34C/1312, Zagreb, Župa Sv. Blaž, Matična knjiga umrlih 1917-1921.

²⁴ HR-HDA-1448. ZB MK, ZM-34C/1314, Zagreb, Župa Sv. Blaž, Matična knjiga umrlih 1933-1940.

²⁵ HR-HDA-216. MP NDH, inv. br. 3429.

Sl. 6. S *Ilustrovanim listom* u rukama. Do Klučke potpukovnik Dragutin Turčić, zapovjednik 25. domobranske pješake pukovnije. Istočno bojište, vjerojatno početak 1916. [HR-HDA-1426. ZF PSR, inv. br. 2763]

1918., popustio je i Odjel za bogoštovlje i nastavu Zemaljske vlade u Zagrebu dopustivši mu izbjavanje sa službe u I. realci do kraja školske godine 1918/1919.²⁶

Stvari se nisu puno promijenile ni u sljedećem obrazovnom razdoblju. Klučka je zbog namještenja u mariborskoj vojnoj gimnaziji u kojoj je bio jedini učitelj hrvatskog i srpskog jezika te činjenice da reorganizacija ili ukidanje vojnih škola još nije bilo provedena, zatražio ponovnu odgodu nastupa u zagrebačkoj realci i ovoga puta uz odobrenje, ali i uskratu bilo kojega oblika primanja za službu u civilnoj školi. Namještenje u Mariboru dobilo je epilog tek u srpnju 1920. kada je napokon razriješen vojne i učiteljske dužnosti iskazujući punu spremnost ponovnom priključivanju civilnom profesorskom kolektivu u Zagrebu.²⁷

Spomenuti su događaji dodatno zakomplicirali podizanje alimentacije za maloljetne Klučkinde djevojčice s tom razlikom da je u toke raznim uredima Zemaljske vlade u kojima se tražila isplata tih minimalnih sredstava sada potpisivalo Sirotinjsko povjerenstvo umjesto preminule majke.²⁸ Ustanova koja je preuzela skrb nad djevojčicama u okvirima gradske uprave djelovala je još od sredine 19. st. sa zadatkom brige o nezbrinutoj djeci po bilo kojoj osnovi. Sirotinjsko je povjerenstvo tako skrbrilo za siročad, izvanbračnu i djecu koja su odrastala bez jednoga roditelja ili odgovarajuće obiteljske brige te poteškoća u obitelji izazvanih alkoholizmom, slaboumnosću, psihičkim i drugim poremećajima roditelja.²⁹ Nakon smrti majke i u odsustvu ionako za skrb problematičnoga oca, djevojčice nisu mogle proći dobro. Sljedeće su tri godine najvjerojatnije provele u jednoj od sirotinjskih kuća. Možda u »vili kod

²⁶ Isto.

²⁷ Isto.

²⁸ Isto.

²⁹ ČENGIĆ, Dubravka. »Sirotinjsko povjerenstvo grada Zagreba 1856-1946.« *Arhivski vjesnik* 41 (1998): str. 111-119.

sv. Duha«, gdje je prema sačuvanim dokumentima do odlaska k tetki Mariji Vrcibradić živjela jedna od djevojčica.³⁰

Teško je odgonetnuti zbog čega Klučka nije zadržao mjesto u Donjogradskoj gimnaziji na kojemu je čitavo ratno vrijeme, a i nakon njega, bio formalno namješten. Je li se radilo o činjenici da je jednostavno postao višak, jer su na njegovome mjestu punih šest godina bili namješteni drugi profesori ili čemu drugom, nije jasno. Izvjesno je jedino da je među učenicima i kolegama bio sve prije nego nepopularan. Upravo suprotno, suvremenici su o njem zabilježili da je stručnošću, odnosom prema učenicima i profesorima služio za primjer osobe upravo rođene za učiteljsko zvanje. Sa svojim je đacima živio ne samo školu nego i život uopće, posjećujući ih u njihovim domovima da bi spoznao u kakvim uvjetima žive, pomažući koliko su mu to mogućnosti dopuštale. Uopće, bio je osoba koje su se i svršeni đaci nakon napuštanja školskih klupa rado sjećali.³¹ Ako je doista bilo tako, a razloga za sumnju u Klučkine odgojne i pedagoške sposobnosti nema, šteta je što barem mali dio njih nije primijenio i na vlastitoj djeci.

U drugoj polovici kolovoza 1920. na adresu namjesnoga učitelja I. realne gimnazije u Zagrebu dostavljen je dekret Povjereništva za prosvjetu i vjere Zemaljske vlade kojim je početkom šk. god. 1919/1920. trebao biti premješten na Kr. realnu gimnaziju u Rumi. Očito povrijeđen i razočaran razvojem događaja Klučka je odbio premještaj i zahvalio na službi uz objašnjenje da se tek »vratio iz vojništva«, da je »bez civilnog odijela«, da ima troje djece i da na odlazak u Rumu ne može ni pomisliti. Tada je zabilježeno i da se po povratku iz Maribora u Zagreb nastanio na II. katu kuće i Gundulićevoj 48.³²

Odustajanjem od namještenja u Rumi doveo se u nezavidnu poziciju. Vlasti su to morale smatrati istupom iz učiteljske službe uopće, jer se Klučka dva mjeseca kasnije obratio Povjereništvu za prosvjetu i vjere moleći da mu se zbog neprekinute šestogodišnje vojne službe pomogne pronaći namještenje u nekoj zagrebačkoj školi što bi mu omogućilo opskrbiti i sebe i troje djece koje je, prema vlastitim tvrdnjama, imao na »teškoj brizi«. Početkom studenoga 1920. dosta je dobio posao u Kr. realnoj gimnaziji u Koprivnici. Ovoga puta je tamo otišao, vjerojatno nemajući drugoga izbora.³³

Ako je bilo ikakve sumnje u njegovu (ne)brigu prema djeci kako su to iznosili supruga mu Josipa i Sirotinjsko povjerenstvo nakon njezine smrti, dvojbe su posve nestale žalbama Klučkine sestre Marije Vrcibradić koja se u Zagrebu rujna 1921. prihvatila skrbi o tri djevojčice i koja je izjavljivala da je njezin brat pored posvemašnje nemarnosti za vlastitu djecu protupravno pobirao i »porodične dodatke« trošeći ih isključivo na sebe. Ivina sestra Marija bila je supruga »katastralnog očevidničara« u Vrbovcu Dragutina Vrcibradića, a i sama je s troje vlastite djece jedva preživljavala u malenom jednosobnom stanu kuće Ane i Stjepana Flegarića na adresi Hrastik 14.³⁴ Vrlo je upitno zbog čega se odlučila preuzeti brigu o bratovljevoj djeci. Možda je razlog bio isključivo koristoljuban te se krio upravo u nadi da će od brata biti opskrbljena kakvim-takvim redovitim primanjima. Da je tome najvjerojatnije bilo tako svjedoče događaji koji potvrđuju da se o djevojčicama nije brinula, niti su je one prihvatile. Od brata je tek nakon optužbi i reagiranja Povjereništva za socijalnu skrb Zemaljske vlade, čitavu godinu nakon odlaska u Koprivnicu, u rujnu 1921. dobila punomoć za podizanje dječjega doplatka za Nadu, Mariju i Melitu »doklegod se nalaze kod nje na opskrbi i stanu«. Pokušavajući odgovoriti na sestrine i pritužbe vladina tijela za socijalnu skrb za učinjene propuste, Klučka je priznao da se »ogriješio prema djeci« i da je novac zakonski namijenjen njima podizao za sebe i utrošio na kupovanje zimskog odijela, jer je imao samo jedno(!).³⁵

Da se djeca nisu dugo zadržala ni kod tetke kod koje su bile smještene i da im je tamo moralo biti sve samo ne ugodno, svjedoči činjenica da su od nje već u rujnu iste godine pobjegla k Božidar Škr-

³⁰ HR-HDA-216. MP NDH, inv. br. 3429.

³¹ »Odlikovani hrvatski junaci. Nadporučnik prof. Ivo Klučka«, *Ilustrovani list* (Zagreb), br. 2, 12. siječnja 1918., str. 18.

³² HR-HDA-216. MP NDH, inv. br. 3429.

³³ Isto.

³⁴ Isto; *Adresar slob. i kr. grada Zagreba 1911.*, str. 236.

³⁵ HR-HDA-216. MP NDH, inv. br. 3429.

njugu, brijačkom obrtniku iz Vlačke 139, gdje su se sklonile Melita i Nada te njegovom šogoru Đuri Vukmaniću u Samoborskoj ulici, koji je privremeno udomio Mariju. Škrnjug je o tom obavijestio gradsko poglavarstvo tražeći intervenciju nadležnih službi prema njihovom zakonitom ocu koji je o djevojčicama, očito, vodio računa još i manje nego li njegova sestra. U očitovanju Povjereništvu za prosvjetu i vjere iz veljače 1922. Klučka se za takvo stanje pravdao da se Nadi, (inače, prema Škrnjugovim riječima zaposlenoj u »nekom laboratoriju u Petrinjskoj« za što je kao petnaestogodišnjakinja primala naknadu od 900 kruna i time podmirivala stanarinu za sve tri sestre nakon bijega od Marije Vrcibradić), »nije dalo dnevno (hodati) čak na Hrastik« pa je za sobom povukla i sestre. Klučka se pritom žalio da su djeca loše odgojena uslijed činjenice da od 1912. nije dijelio isto kućanstvo sa suprugom zbog njezina »lošeg života« čemu je »jaki (...) dokaz bio, kad je 1916. ili 1917. rodila nezakonito dijete« za njegova boravka na ratištu. U istom je očitovanju tvrdio da od 1912. i odlaska od obitelji s kojom je živio kod supruginih roditelja nije stekao »nikakova pokušva – uopće »kućanstva« te da zbog toga ni djeca nisu mogla živjeti s njim, te da će, nakon što mu je i sestra javila da ne može držati djecu, »podleći« teškim brigama.³⁶

Ono što Klučka optužujući suprugu za rođenje vanbračnog djeteta (koje, usput rečeno, pabirčenjem po maticama rođenih za spomenuto razdoblje nije bilo moguće potvrditi) nije spomenuo jest da u rujnu 1912. nije napustio samo suprugu s troje zakonite djece, nego je ostavio trudnu suprugu s troje djece. Naime, u travnju 1913., tada već posve razdvojeni, Ivo i Josipa dobili su i četvrtoga potomka, Ljerku Ljubicu, koja je u maticama upisana kao zakonito dijete bračnog para Klučka.³⁷ Djevojčica, možda i na sreću, nije poživjela dugo. Preminula je svega tri mjeseca kasnije, u srpnju iste godine.³⁸ U to je vrijeme, a vjerojatno i do smrti u rujnu 1918., Josipa Klučka s djevojčicama živjela u stanu kuće Agneze i Stjepana Dijaka, Sjemenišna (danas Vranyczanyjeva) ulica 6.³⁹

S druge strane, niti je Klučka podlegao sekiraciji, niti se njegova sestra odrekla primanja za bratovljevu djecu. Prema sačuvanim su se vrelima, naime, Melita i Marija, barem do početka 1926. formalno vodile na Hrastiku 14. Dotad je njihova teta (posljednju godinu posve protupropisno) ubirala »porodične dodatke«. ⁴⁰ Gdje je za to vrijeme bila najstarija Nada i jesu li dvije mlađe sestre tada uistinu boravile kod Vrcibradićevih nemoguće je tvrditi. Činjenica da je krajem 1925. Marija zabilježena kao učenica trećega razreda građanske škole u Našicama govori sama za sebe, a čini se da su se djevojčice jedno vrijeme do sredine kolovoza 1926. nalazile u »drž. dječjem domu« iz kojeg su otpuštene jer su onamo spadala samo djeca bez oba roditelja.⁴¹ Dok su mu se kćeri potucale od nemila do nedraga, njihov je otac brinuo isključivo o vlastitoj odjeći, predavao hrvatski jezik u koprivničkoj gimnaziji, kao rezervni poručnik 1. čete 1. bataljona 42. pješackog bjelovarskog puka povremeno sudjelovao u vojnim vježbama i bio aktivan u radu koprivničkih pjevačkih, planinarskih i vatrogasnih društava.

Težak je život morao ostaviti traga na Klučkinjoj djeci. Najmlađa Melita preminula je u ožujku 1928. kao šesnaestogodišnjakinja.⁴² Starije su sestre prošle nešto bolje. Marija se u siječnju 1930. vjenčala s Nikolom Krpancem iz Zagreba od kojeg se razvela 1957., kada je ponovno preuzela djevojačko prezime. Četvrt stoljeća kasnije, ponovno se (1982) vjenčala za bivšega supruga i ponovno promijenila prezime u Krpanec.⁴³ Krajem sljedeće godine umrla je u Zagrebu.⁴⁴ Najstarija od sestara, Nada, u srpnju 1935. vjenčala se s ing. Viktorom Koudelkom,⁴⁵ poznatim domaćim agronomom češkoga porijekla, profesorom gospodarsko-kemijske tehnologije, osnivačem i predstojnikom Zavoda za preradu poljopri-

³⁶ Isto.

³⁷ HR-HDA-1448. ZB MK, ZM-34C/659, Zagreb, Župa Sv. Marko, Matična knjiga rođenih 1913.

³⁸ HR-HDA-1448. ZB MK, ZM-34/345, Zagreb, Župa Sv. Marko, Matična knjiga umrlih 1913-1914.

³⁹ HR-HDA-216. MP NDH, inv. br. 3429; *Adresar slob. i kr. grada Zagreba 1911.*, str. 236.

⁴⁰ HR-HDA-216. MP NDH, inv. br. 3429.

⁴¹ Isto.

⁴² Gradska groblja, pristupljeno 21. 9. 2019., <https://www.gradskagroblja.hr/default.aspx?id=382>.

⁴³ HR-HDA-1448. ZB MK, ZM-34C/658, Zagreb, Župa Sv. Marko, Matična knjiga rođenih 1908-1909.

⁴⁴ Gradska groblja, pristupljeno 21. 9. 2019., <https://www.gradskagroblja.hr/default.aspx?id=382>.

⁴⁵ HR-HDA-1448. ZB MK, ZM-34C/658, Zagreb, Župa Sv. Marko, Matična knjiga rođenih 1906-1907.

vrednih proizvoda, koji je od 1920. pod izmijenjenim nazivom djelovao u sklopu Gospodarsko-šumarškog (danas Agronomskog) fakulteta u Zagrebu.⁴⁶ Svjedočanstvo o povezanosti Klučkih kćeri izvan sumnje jest i podatak da su u veljači 1968., nekoliko dana nakon Nadina ukopa na zagrebačkom Mirogoju i, vjerojatno, prema njezinoj izričitoj želji, u istu grobnicu nakon ekshumacije iz ranijih počivališta položene sestre Melita Klučka i Marija Krpanec, majka Josipa, baka Marija Svedrović te Štefanija Svedrović,⁴⁷ vjerojatno Nadina tetka, odnosno majčina sestra preminula 1905. »kao sveučilišna slušateljica« u dobi od dvadeset godina.⁴⁸ Djed Viktor, iz razumljivih je razloga, ostao počivati u grobu s drugom suprugom.⁴⁹

KLJUČ DRUGI: VELIKI RATNIK VELIKOGA RATA

Sve što Klučka nije bio prema obitelji i kćerima, bio je za druge. Osim u odnosu prema učenicima, ponajviše je to došlo do izražaja u njegovom ratnom putu tijekom Prvoga svjetskog rata. Poznato je da je redoviti vojni rok 1905. služio u 27. sisačkoj pješačkoj domobranskoj pukovniji. Vjerojatno neposredno nakon odsluženja postao je pričuvnim poručnikom c. i kr. domobranstva. U aktivnoj prijeratnoj vojnoj službi djelovao je tijekom prosinca 1912., nakon djelomične mobilizacije što ju je Monarhija pod krinkom »vojnih vježbi« provela zbog krize izazvane Balkanskim ratovima te, ponovno, od kolovoza 1914. kada je dodijeljen III. bojni 25. pješačke domobranske pukovnije.⁵⁰ Kao i ratni put postrojbe s pomoću kojeg je jedino moguće rekonstruirati i njegov osobni, pogotovo do odlaska na Istočno bojište, i Klučkin je započeo u prvim danima kolovoza 1914., u vrijeme kada je njegova pukovnija bila u sastavu 83. pješačke brigade 42. domobranske pješačke (*Vražje*) divizije.

Njezini su pripadnici pod zapovjedništvom generala Stjepana Sarkotića početkom kolovoza iz Zagreba prebačeni u Gunju, gdje su prešli Savu te zatim preko Brčkoga nastavili put prema jugu pripremajući se za prelazak Drine i ulazak u Srbiju. Veći je dio divizije Drinu prešao 12. kolovoza kod Zvornika, a Klučkina im se pukovnija pridružila dan kasnije kad je i započela prva austrougarska ofenziva u Srbiji vrhunac koje je predstavljala Cerska bitka vođena od 16. do 19. kolovoza, okončana porazom austrougarskih postrojba i povlačenjem čitave 5. armije preko Drine natrag u Bosnu.⁵¹

Borci domobranske divizije po drugi su put forsirali Drinu sredinom rujna kod Batara, pri čemu je postrojba pretrpjela velike gubitke. Zbog smrtnog stradavanja dotadašnjeg zapovjednika Klučkog »III. baona« novim je postao satnik Stjepan Sertić⁵² – pokazat će se – omiljeni suborac, prekaljeni ratnik, kasnije visoki časnik Jugoslavenske i vojske NDH te Klučkin prijatelj.

Nakon kraćeg perioda obilježenog manjim operacijama, potkraj istoga mjeseca pokrenut je novi napad na Srbiju u smjeru Valjeva. Tom su se prilikom pripadnici 42. domobranske pješačke divizije našli u sastavu 6. armije, pod izravnim zapovjedništvom ne odviše sposobnoga generala Oskara Potioreka. Raspoređeni između strateški važnih točaka, Crnoga Vrha i Kulišta, domobranci su sudjelovali u žestokim borbama oko planine Gučeva.⁵³

Nakon vatrenoga krštenja i teških bojeva u Srbiji, pripadnici 25. domobranske pješačke pukovnije zajedno s ostatkom 42. divizije sredinom siječnja 1915. prebačeni su na Istočno bojište. Klučka je tako bio i sudionikom žestokih zimskih borbi za Karpate vođenih od siječnja do travnja 1915., proboja kod Tarnówa i Gorlica u svibnju te bitaka na Dnjestru obilježenih žestokim ruskim napadima na domobranske položaje kod sela Toporivci i Rarancza Ridkivci sredinom lipnja iste godine. Postrojba je nakon

⁴⁶ »Koudelka, Viktor.« *Hrvatska enciklopedija*, pristupljeno 23. 9. 2019., <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=33493>.

⁴⁷ Gradska groblja, pristupljeno 21. 9. 2019., <https://www.gradskagroblja.hr/default.aspx?id=382>.

⁴⁸ HR-HDA-1448. ZB MK, ZM-34/343, Zagreb, Župa Sv. Marko, Matična knjiga umrlih 1904-1906.

⁴⁹ Gradska groblja, pristupljeno 21. 9. 2019., <https://www.gradskagroblja.hr/default.aspx?id=382>.

⁵⁰ HR-HDA-216. MP NDH, inv. br. 3429; Hameršak, nav. dj., str. 268

⁵¹ GRŽINA, STIPANČEVIĆ, nav. dj., str. 18.

⁵² Isto, str. 18-19.

⁵³ Isto, str. 19.

SI. 7. U trenucima odmora. Klučka (prvi s desna) sa »sudrugovima«. Istočno bojište (s.a.) [HR-HDA-1426. ZF PSR, inv. br. 2436]

toga ratovala između Dnjestra i Pruta, gdje je u listopadu uspjela zaustaviti ruski prodor između sela Toporivci i Onut.⁵⁴

Sljedeći je krupni sukob na tom dijelu ratišta predstavljala novogodišnja bitka koja se od 27. prosinca 1915. do 26. siječnja 1916. vodila u Bukovini. Radilo se o »lagumskom boju« za strateški važnu kotu 458 (Dobrinivci) koju su Rusi nastojali osvojiti kopanjem podzemnih tunela prema položajima 25. domobranske pukovnije da bi ih potom eksplozivom digli u zrak. Osujećivanje ruskih navala kopanjem sličnih prokopa, samo u suprotnom smjeru, izravno je naloženo III. bojni i pridruženim opkoparskim jedinicama. Do kraja godine u neposrednoj blizini kote 458 odvijala se žestoka bitka tijekom koje su obje strane nekoliko puta detonirale više stotina kilograma eksploziva u podzemnim rovovima. Uništenje ruskih položaja početkom siječnja bilo je presudno za kasniji ishod čitave »lagumske« borbe.⁵⁵

Braneći Karpate i sprečavajući proboj ruskih snaga u Ugarsku, Klučka i suborci su na položajima kraj Dobrinivaca dočekali sljedeću veliku rusku navalu nekoliko mjeseci kasnije. Radilo se, dakako, o glasovitoj Brusilovljevoj ofenzivi, jednoj od najvažnijih vojnih operacija čitavog Velikog rata.

Borbama na Dnjestru u lipnju 1916. započela je za hrvatske postrojbe jedna od najkrvavijih i najtragičnijih epizoda u vojnoj povijesti uopće. Domobranska je divizija već prvog dana žestoko napadnuta topništvom i bojnim otrovima, a zatim i pješastvom. Najveći je dio 25. domobranske pješačke pukovnije uključujući i III. bojnu u tom trenutku bio smješten u selu Pohorilivka, dok se dio nalazio u pričuvi 28. pukovniji kod Okna. Iako je Klučki i suborcima iz »III. baona« protunapadom isprva pošlo za rukom odbaciti ruske postrojbe i zadržati strateški iznimno važne kote 458 i 272 (Czarny Potok), uspjeh je bio kratkoga daha jer je već sljedećih dana započeo novi ruski napad na prostoru između Dnjestra i Dobrinivaca. Dskora se cijela linija, uključujući i 42. domobransku pješačku diviziju, našla pod žestokim napadima ruskoga topništva i pješastva kod sela Okna i Czarny Potok, pri čem su domobrani počeli napuštati položaje, a uskoro je uslijedila i formalna zapovijed za povlačenje. Do sredine lipnja austro-ugarska je vojska na tom području izgubila gotovo polovicu sastava, dok je 42. domobranska divizija ostala na nešto više od pet tisuća pripadnika.⁵⁶

Potkraj lipnja ostatci 42. divizije raspoređeni su na položaje oko Kolomije, gdje je započela nova velika bitka. Klučkina je III. bojna s ostatkom pukovnije u tom trenutku držala položaje u blizini Tro-

⁵⁴ Isto, str. 26-28.

⁵⁵ Isto, str. 30.

⁵⁶ Isto, str. 31-33.

fanivke. Gubici domobrinskih postrojba ponovno su bili veliki, a početkom srpnja domobranci su bezuspješno pokušali zaustaviti ruski napad kod sela Majdan Graniczny te su bili prisiljeni povući se prema Nadvirni. Njihovo će povlačenje završiti tek nakon bitke za Stanislav (danas Ivano-Frankivsk) sredinom kolovoza. Tijekom ove je bitke 42. divizija branila položaje kraj potoka Bistrica Nadvirjanska, a Klučkina se pukovnija ustalila na položajima oko sela Hlibovka i Sadžavka, jugozapadno od Stanislava. Po završetku bitke za taj strateški važni grad, austrougarska se vojska konačno uspjela oporaviti i popuniti te pripremiti za nastavak ratnih operacija. Možda i zbog spomenutog, do kraja godine na bojištu nije bilo važnijih operacija.⁵⁷

Početkom srpnja 1917. ruska je vojska pokrenula novu ofenzivu na austrougarske i njemačke postrojbe (ofenziva Kerenskoga) na tom području te u bitci kod Stanislava-Kaluša potisnula čitav zagrebački XIII. korpus prema zapadu. Sa spomenutih su položaja nekoliko dana kasnije, Klučka i suborci krenuli u napad koji je okončan ulaskom u Černjivce 3. kolovoza.

Za III. je bojnu i 25. domobranksu pješačku pukovnicu osobito važna bila bitka kod Sniatyna, koja se vodila 28. i 29. srpnja.⁵⁸ Premda su domobranci iz nje izašli kao pobjednici, pukovnija je pretrpjela ozbiljne gubitke, a tijekom tih je žestokih borbi, 29. srpnja, kod sela Ušćie na Dnjestru ranjen i Klučka.⁵⁹ Težina njegovih ozljeda nažalost nije poznata, ali se po kasnijim događajima činilo da ranjanje nije bilo teže prirode. Naime, nakon dvomjesečnog odsustva zbog oporavka, vratio se u staru postrojbu u to vrijeme smještenu na položaje istočno od Dobrinivaca koje je držala 1915. i 1916. Krajem godine čitava je pukovnija povučena na odmor u blizinu Dobrinivaca i Černjivaca, gdje je dočekala kraj zadaća na Istočnom bojištu i prebacivanje na Talijansko ratište početkom 1918.⁶⁰

Klučka je tamo pristigao najvjerojatnije u veljači. Prva veća bitka u kojoj je s postrojbom sudjelovao bila je na visoravni Sedam Općina (Sette Comuni) sredinom lipnja, a srpanj i kolovoz po svemu je sudeći proveo u pričuvi kod mjesta Pergine. Tijekom posljednjih ratnih mjeseci 25. se domobranksa pješačka pukovnija povremeno odmarala u mjestu Feltre ili u njegovoj okolici. Vjerojatno je na samom kraju rata, u listopadu 1918., Klučka sudjelovao i u posljednjoj većoj bici na Jugozapadnome bojištu

Sl. 8. Odlikovani hrvatski junak. [Ilustrovani list (Zagreb), 1918., br. 2, 12. siječnja 1918., str. 18.]

⁵⁷ Isto, str. 33-34.

⁵⁸ Isto, str. 38-39.

⁵⁹ »Domaće vijesti«, *Sudrug*, III/1917., br. 59, 4. 8. 1917. (HR-HDA-477. RRRS, 2.4. *Sudrug*, list 25. domobranske pješačke pukovnije).

⁶⁰ HAMERŠAK, nav. dj., str. 268; GRŽINA, STIPANČEVIĆ, nav. dj., str. 40.

kod masiva Monte Grappa.⁶¹ Sudeći po činjenici da se do 1920. nije vratio u Zagreb,⁶² nakon izdisanja Monarhije na bojištu s dijelovima postrojbe preko juga današnje Slovenije najvjerojatnije se povukao prema unutrašnjosti i kakvoj takvoj sigurnosti ostataka negdanje države. Ne čudi da je na tom putu odlukom novoustrojene, kratkotrajne, državne organizacije na gotovo dvije godine zastao u Mariboru. Obiteljskog doma u Zagrebu ionako nije imao.

Tijekom rata pokazao je lice sasvim drukčije od onog što ga je krasilo u obiteljskim odnosima. Kao i među bivšim (a i budućim) kolegama profesorima i učenicima, bio je omiljen kao časnik, suborac i prijatelj. Kad je postalo jasno da rat neće »završiti do Božića« i čim su se bojišnice donekle ustalile, u pokretnim je vojničkim posadama započelo izdavanje brojnih »rovovskih novina« ili »frontaških časopisa«. ⁶³ Jedan od takvih potpisivao je i Klučka, nastojeći sabranim i uređenim prilozima prikratiti vrijeme suborcima, nasmejati ih, opustiti, dirnuti i poučiti. Radilo se o *Sudrugu*, listu 25. domobranske pješačke pukovnije koji je izlazio od rujna 1915. do listopada 1918. u ukupno 84 broja od kojih je glavninu pripremio i uredio spomenuti gimnazijski profesor i pričuvni natporučnik.⁶⁴ Gotovo je sigurno da je Klučka od prvoga broja bio usko povezan s izlaženjem lista, a možda je bio i njegovim idejnim začetnikom, iako se kao urednik potpisivao (tek) od sedmoga broja datiranog u početak studenoga 1915. Uređivanje je nastavio tijekom čitavoga razdoblja izlaženja, a iz sačuvanih se primjeraka može utvrditi da su jedini brojevi koje nije potpisao bili oni objavljeni krajem travnja i početkom svibnja 1916., tiskani vjerojatno za vrijeme trajanja odsustva te neposredno nakon ranjavanja krajem srpnja sljedeće godine, odnosno tijekom dvomjesečnoga bolničkog oporavka i prisilnog izbjivanja s bojišnice.⁶⁵

Većina je brojeva *Sudruga* tiskana na ruskom, tek manji dio na talijanskom bojištu, a list je na zavidno dobroj sadržajnoj i tehničkoj razini s obzirom na prilike izlazio u opsegu od četiri do šesnaest stranica, naklade vjerojatno manje od stotinu primjeraka. Objavljivanje je iz posve razumljivih razloga pretrpjelo nekoliko prekida. Tijekom i nakon Brusilovljeve ofenzive kada je list zauvijek izgubio nekoliko stalnih suradnika i, za dulje vrijeme, tehničke mogućnosti tiskanja, za navale Kerenskog te nakon premještanja postrojbe na Talijansko ratište.⁶⁶ Ono što ovaj ratni časopis čini posebnim u odnosu na druge slične tiskovine domaćih postrojbi iz toga razdoblja jest činjenica da je većina njegova niza ostala sačuvana do današnjega dana što s ostalima, nažalost, nije slučaj. Nije posve sigurno na čiju je inicijativu *Sudrug* pokrenut, ali je posve izvjesno da se s njegovim sadržajem moralo slagati zapovjedništvo pukovnije pod čijim je okriljem izlazio. Uostalom, prilozi su se slali izravno »pukovnijskom pobočništvu«. ⁶⁷ Jasno je, također, da je većina priloga objavljenih u listu izvorno nastala upravo za njegove potrebe i da je preuzimanja iz drugih publikacija bilo jako malo te da su se u nekim slučajevima u tekstovima provukle i objave koje preventivnoj civilnoj cenzuri toga doba vjerojatno i ne bi promaknule.⁶⁸ Urednik je uživao puno povjerenje pretpostavljenih i za to su postojali debeli razlozi.

Iako nam vrela o tom ne govore podrobnije, o njima je moguće je zaključivati posredno – Klučka se nije skrivao od borbe. Upravo suprotno. Zbog toga je, i posve iznimno u slučaju pričuvnih časnika c. i kr. vojske, odlikovan čak pet puta. Vojničkim križem za zasluge na vrpci kolajne za hrabrost s mačevima, dvaput srebrnom medaljom za vojne zasluge (»Signum laudis«), Karlovim četnim križem te Redom željezne krune III. razreda s ratnom dekoracijom i mačevima.⁶⁹ Ako se spomenuto i uzme s odmakom, ako se i pretpostavi da su vojnici na bojišnici bili često odlikovani radi motivacije i samo na temelju činjenice da su (još uvijek) živi, pogotovo s odmicanjem rata, pet je odlikovanja morala zaslužiti odvažnost, požrtvovnost i privrženost braći po oružju. Učitelj i nemarni otac Klučka bio je primjer

⁶¹ GRŽINA, STIPANČEVIĆ, nav. dj., str. 40-41.

⁶² HR-HDA-216. MP NDH, inv. br. 3429.

⁶³ HAMERŠAK, nav. dj., str. 262.

⁶⁴ Isto, str. 266, 268-269.

⁶⁵ Isto, 272; HR-HDA-477. RRPS, 2.4. *Sudrug*, list 25. domobranske pješačke pukovnije.

⁶⁶ HAMERŠAK, nav. dj., str. 268-269.

⁶⁷ Isto, str. 271.

⁶⁸ Isto, str. 263.

⁶⁹ »Odlikovani hrvatski junaci. Nadporučnik prof. Ivo Klučka«, str. 18; Hameršak, nav. dj., str. 273-274.

pravoga ratnika. Uzgred rečeno, nakon svjetskoga se sukoba sudeći prema dostupnim vrelima više se nije prihvatio uređivanja bilokakvih tiskovina, a i pisane je priloge objavljivao vrlo rijetko. Ratne su strahote viđene na trima bojištima morale ostaviti traga. Možda baš na gubitku volje za pisanom riječi. Od vojništva nije mogao pobjeći, a možda to nije ni htio. U pričuvu nove vojske dogurao je do čina kapetana 1. klase.⁷⁰

KLJUČ TREĆI: PR(A)VO LICE KOPRIVNICE

Ranije je spomenuto da se nakon odbijanja premještaja u Rumu, u studenom 1920. Klučka morao pomiriti s činjenicom da neće dobiti traženo namještenje u Zagrebu te je prihvatio posao »namjesnoga učitelja« na Kr. realnoj gimnaziji u Koprivnici.⁷¹ Ta je visokoškolska ustanova u trenutku njegova dolaska postojala svega četrnaest godina. Na zamolbu načelnika grada u kolovozu 1906. i nakon dokidanja viših razreda tamošnje pučke škole, osnovana je koprivnička Privremena mala realna gimnazija. Za potrebe nove obrazovne ustanove grad je već dvije godine kasnije dao izgraditi dojmljivu zasebnu zgradu,⁷² a u studenome iste godine carskim je rješenjem utemeljena »potpuna kraljevska realna gimnazija«.⁷³ Prilikom Klučkina namještenja tu je obrazovnu ustanovu pohađalo 116 djevojčica i 154 dječaka o čijoj je naobrazbi i odgoju brinulo 16 profesora. U trenutku Klučkina umirovljenja taj se broj popeo na 178 učenica, 313 učenika i 30 nastavnika.⁷⁴

U koprivničkoj je gimnaziji poučavao hrvatski jezik. U studenom 1921. udovoljeno je i njegovoj molbi za imenovanjem »pravim učiteljem«, uz obavezu polaganja državnoga profesorskog ispita u roku od četiri godine nakon demobilizacije. Ovo je imenovanje za Klučku, osim samoga naslova, značilo i znatno povećanje mjesečnih primanja s 1500 na 3600 dinara.⁷⁵ Kao i ranije u Zagrebu, čini se da je i u koprivničkoj gimnaziji bio omiljen i među profesorima i među učenicima. Da je doista bio »odličan pedagog, kojeg su đaci ljubili kao oca svog«⁷⁶ možda mogu potvrditi i odlasci koprivničkih gimnazijalaca na višednevne izlete i »maturalce« pod njegovim vodstvom, kao što je to bio slučaj s putovanjima u Hrvatsko Zagorje i Dalmaciju u svibnju 1926. i lipnju sljedeće godine.⁷⁷ Uostalom, uz njih je stajao kada je bilo najpotrebnije.

Klučkina je jedanaestogodišnja služba u Koprivnici bila isprepletana čestim pozivima na vojne vježbe zbog statusa rezervnoga oficira i (ne)brigom za kćeri, odnosno stalnim prepiskama s nadležnim ministarstvom u vezi obiteljskih dodataka za uzdržavanje djevojčica o čemu je već bilo riječi. Niti u samoj profesorskoj službi nije mogao biti posve miran. Koprivnička se gimnazija, naime, vrlo brzo nakon uspostave jugoslavenske države našla na meti nadležnih organa i listi za gašenje školskih ustanova toga statusa. Dakako, ne bez razloga.

Glasine o njezinu ukidanju počele su se pojavljivati još tijekom 1924., u jeku traženja nadogradnje gimnazijske zgrade zbog sve većeg broja polaznika, a stvarnost su postale tri godine kasnije, sredinom 1927., kada je Ministarstvo prosvjete odlučilo ukinuti peto razredno odjeljenje⁷⁸ što je, pokazat će se, bio samo početak režimskog pritiska na najvišu koprivničku obrazovnu ustanovu. U njezinu je obranu ustalo ukupno građanstvo, a akciju je predvodio Klučka, tada časni sudac Hrvatskih učiteljskih društava

⁷⁰ »Tragična smrt prof. Klučke«, *Podravske novine*, br. 40, 28. 9. 1940., str. 2.

⁷¹ HR-HDA-216. MP NDH, inv. br. 3429.

⁷² U njoj se danas nalazi Osnovna škola »Antun Nemčić Gostovinski«. (Usp. »OŠ »Antun Nemčić Gostovinski««, posjećeno 9. 10. 2019., <http://www.osang-kc.hr/index.php/home1/povijest-skole/18-povijest-kolske-zgrade>).

⁷³ FELETAR, Dragutin, »Četvrt stoljeća školstva u Koprivnici.« U: Feletar, Dragutin, ur. *Koprivnica – Izabrane teme*. Koprivnica: Gradsko poglavarstvo, Nakladna kuća »Dr. Feletar«, 1995., str. 140-141.

⁷⁴ FELETAR, Dragutin, »Prilozi za povijest koprivničke gimnazije od 1906. do 1945. godine.« *Podravski zbornik* 5 (1979), str. 82.

⁷⁵ HR-HDA-216. MP NDH, inv. br. 3429.

⁷⁶ »Tragična smrt prof. Klučke«, *Podravske novine*, br. 40, 28. 9. 1940., str. 2.

⁷⁷ »Male vijesti«, *Koprivničke novine*, br. 18, 2. 5. 1926., str. 2; br. 44, 25. 6. 1927., str. 3.

⁷⁸ »Protiv redukcije naše realne gimnazije«, *Koprivničke novine*, br. 6, 25. 9. 1927., str. 2.

Sl. 9. Koprivnička gimnazija u međuratnom razdoblju. [FELETAR, Dragutin, »Prilozi za povijest koprivničke gimnazije od 1906. do 1945. godine.« *Podravski zbornik* 5 (1979), str. 84]

za Koprivnicu.⁷⁹ Udruženim se intelektualnim i građanskim snagama pridružilo i gradsko zastupstvo koje je na izvanrednoj skupštini jednoglasno zaključilo da se predsjedniku vlade Velji Vukićeviću i ministru prosvjete Kostu Kumanudiju uputi poslanstvo sa zadatkom promjene odluke o ukidanju viših gimnazijskih razreda, a vijećnici su se protestnim brzojavom obratili izravno i kralju, prosvjedujući protiv odluke koja je u pitanje dovela značajan dio srednjoškolskoga obrazovanja u Podravini uopće.⁸⁰ Deputacija na čelu s vladinim povjerenikom za Koprivnicu uspjela je u naumu. Razredna odjeljenja nisu dokinuta, a gimnazija je nastavila s radom u dotadašnjem okviru.

Stanje se, međutim, nije smirivalo. Prikrivena opasnost od gubitka gimnazije od tog je doba stalno prijetila koprivničkome kraju. Pet godina nakon ove, jedva prebrođene prijetnje, na gimnaziju je udareno još ozbiljnije. Iako je »redukcija« gimnazijskih ustanova bila načelan stav tadašnjih vlasti, škola se na listi za dokidanje ponovno našla iz isključivo političkih razloga. Šestosjedačanska diktatura nije trpjela političke protivnike, a u Koprivnici ih je bilo puno. Dovoljno je spomenuti Pavleka Miškinu, Tomu Čikovića, Ivana Zatluku te Julija Makanca, inače profesora filozofije i njemačkog jezika u koprivničkoj gimnaziji. Oporbene velikane, protivnike diktature i beogradskoga centralizma, osobe koje će doskora proživjeti posve različite sudbine zalažući se u vrijeme diktature za iste ciljeve. O aktivnostima pripadnika ustaškog pokreta predvođenim kasnijim sudionikom atentata na kralja Aleksandra i Pavelićevim pobočnikom Mijom Bzikom, nije potrebno trošiti riječi.⁸¹

Iz dokraja nerazjašnjenih razloga Ključka se također našao na režimskoj listi za odstrel. Vjerojatno je stao na stranu progonjenih, režimu nepoćudnih gimnazijalaca. Izgleda da je odlukom ministarstva isprva trebao biti premješten na gimnaziju u vojvođanskom gradiću Senti, ali je dekret odbio, kao što je

⁷⁹ KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Mira. »Politizacija đaka na koprivničkoj gimnaziji od 1931. do 1935. i profesori iz Dalmacije Marko Šeparović i Ivo Marinović«, *Podravski zbornik* 34 (2008), str. 142; »Hrvatsko učiteljsko društvo za grad i kotar Koprivnica«, *Hrvatski učiteljski dom* 5-8 (1927): str. 42.

⁸⁰ »Protiv redukcije nače gimnazije«, *Koprivničke novine*, br. 6, 25. 9. 1927., str. 2.

⁸¹ O ovome vidi više u KRUŠELJ, Željko, *U žrvnju državnog terora i ustaškog terorizma*. Koprivnica: Naklada dr. Feletar, 2001., str. 15-19 i dalje.

desetak godina ranije odbio službu u Rumi. Zbog toga je na sam Badnjak 1931. umirovljen s ukupno dvadeset i devet godina radnog staža u srednjoškolskom obrazovanju dviju država.⁸² Međutim, čini se da se ipak i nakon toga barem jedno vrijeme zadržao u gimnazijskome kolektivu.⁸³

Još je teža sudbina iz istih razloga zadesila Klučkine kolege. Tek na izdisaju režima javno se progovorilo o događajima s kraja 1931. i početka 1932. Zbog stavljanja na stranu Karađorđevićevim režimom nezadovoljnih učenika tada su prisilno umirovljeni i Ivo Kocijan, Josipa Krušec, Mijo Selec, Bogdan Babić, Marko Šeparović te Stjepan Malenica. Ovom je odlukom osobito bio pogođen posljednji, pensioniran sa svega deset godina službe zbog čega od doznačene mirovine nije mogao preživljavati sa suprugom i troje malodobne djece. Istovremeno su neki profesori dobili premještaje izvan Hrvatske. Tako je primjerice Makanec po kazni premješten u Leskovac u Vardarskoj, a profesor zemljopisa Vladimir Blašković u Pljevlja u Zetskoj banovini.⁸⁴

Sudeći prema spomenutim događajima posve je jasno da je jedan dio intelektualne elite predvođene gimnazijskim profesorima i podupirane đacima bio nositeljem proturežimskih djelovanja onodobne Koprivnice. Okidač za konačni obračun s gimnazijom i rasturane profesorskoga zbora bilo je uništavanje kraljevih slika u osam učionica na samom početku travnja 1932. Nakon prijave događaja od strane prorežimskog direktora, člana Samostalne demokratske stranke Dragutina Galijana, policijski su organi za počinjenje spomenutog djela, a prema otiscima bosih nogu na mjestu događanja, optužili i uhitili Franju Borića, osamnaestogodišnjeg bivšega gimnazijalca kojemu je zbog ranijih prijestupa u vidu »protudržavne propagande« bilo zabranjeno školovanje u svim državnim srednjim školama.⁸⁵ Tako barem svjedoče podaci izvještaja varaždinskog »Okružnog inspektorata« iz travnja 1932. nastalog nakon uništavanja kraljevih slika u koprivničkoj gimnaziji. U njegovom je zaključku napomenuto da se na području ukupnoga promjera od osamdesetak kilometara nalaze tri gimnazije i da su u bjelovarskoj i varaždinskoj političke prilike »odlične« odnosno »povoljne«, dok su iste u koprivničkoj okarakterizirane kao »očajne« uz tvrdnju da se u tom gradu »državnim novcem uzgaja antidržavni elemenat«. Inspektor je, također, predložio potpunu »redukciju gimnazije« i namještanje dva bataljona kraljevske vojske u njezine prostore. Vjerojatno kao prilog spomenutom izvještaju izrađen je i popis profesora koprivničke gimnazije u kojem od njihova ukupnog broja čak jedna trećina, odnosno njih devetoro, nisu uživali nikakvo političko povjerenje režima. Ključka je tada, iako odnedavna u mirovini, također spomenut kao politički nepouzdan honorarni nastavnik hrvatskoga jezika i (prije proglašenja diktature) član Hrvatske federalističke stranke.⁸⁶

Možda sasvim nepovezano, u što je teško ne posumnjati, ban Savske banovine Ivo Perović svega godinu dana ranije, početkom svibnja 1931., posjetio je Koprivnicu. Priređen mu je pamtljiv doček, a mjesne su vlasti, dakako, izrazile duboko poštovanje vladarevu »uzimanju stvari u svoje ruke (zbog) silne brige za narod«.⁸⁷ Bio je to i izvjestan uvod u dolazak kralja Aleksandra u taj podravski grad 3. lipnja 1931. kada ga je unatoč kišnom vremenu na okićenim ulicama dočekalo stotine građana predvođenih svitom gradskih dužnosnika i dostojanstvenika. Prema napisima onodobnoga tiska, kralj je u Koprivnicu stigao razdragan i veseo.⁸⁸ Čini se da ju je napustio nedovoljno uvjeren u primljene počasti i naoko iskazanu vjernost Podravaca. Svega godinu kasnije, koncem lipnja 1932. gradske je vlasti našla

⁸² HR-HDA-890. ZP BH, Personalije okružnog ureda za osiguranje radnika, inv. br. 26123, kut. 82. Kratku vijest o Klučkinu umirovljenju znatno je kasnije prenio *Koprivnički Hrvat* sljedećim riječima: »Profesor g. Ivo Ključka stalno je umirovljen. Sa njime gubi gimnazija izvrsnog nastavnika, koji uživa ne samo od svojih djaka, već i od sveukupnog građanstva osobito poštovanje.« [»Razne vijesti«, *Koprivnički Hrvat*, br. 18, 7. 5. 1932., str. 2].

⁸³ HR-HDA-1363. PS (Grupa XXI), inv. br. 2856; KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, »Politizacija đaka na koprivničkoj gimnaziji od 1931. do 1935.«, str. 142.

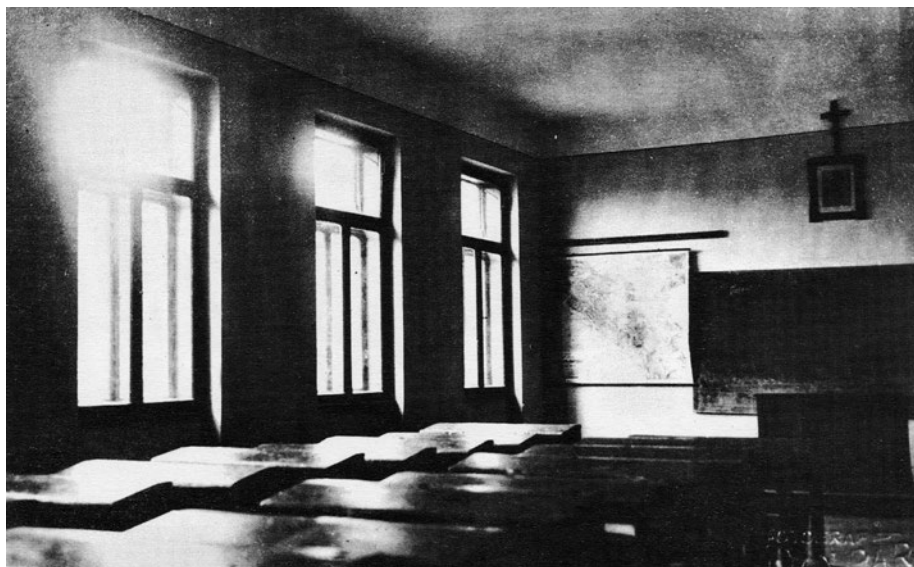
⁸⁴ KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, »Politizacija đaka na koprivničkoj gimnaziji od 1931. do 1935.«, 152-153.

⁸⁵ HR-HDA-1363. PS (Grupa XXI), inv. br. 2856, 2860. Vidi i KRUŠELJ, nav. dj., str. 115-118.

⁸⁶ HR-HDA-1363. PS (Grupa XXI), inv. br. 2856. Vidi i KRUŠELJ, nav. dj., str. 108-109.

⁸⁷ »Ban Savske banovine Dr. Ivo Perović u našoj sredini«, *Podravske novine*, br. 18, 9. 5. 1931., str. 1.

⁸⁸ »Nj. V. Kraj Aleksandar u Koprivnici«, *Koprivnički Hrvat*, br. 23, 6. 6. 1931., str. 1.

Sl. 10.
Unutrašnjost
jednog od
razreda
koprivničke
gimnazije za
vrijeme Kraljevine
Jugoslavije.
Obratiti pozornost
na kraljevu sliku
ispod križa.
[KRUŠELJ,
Željko, *U žrvnju
državnog terora
i ustaškog
terorizma*.
Koprivnica:
Naklada dr.
Feletar, 2001., str.
225]

vijest da Ministarstvo prosvjete ukida tamošnju gimnaziju.⁸⁹ Taman kao čestitka za četvrtstoljetno uspješno djelovanje. Službeni razlozi koji su se navodili za takvu odluku bili su prozaične naravi – »državna štednja, koja se provada u kritičnim financijskim momentima«. ⁹⁰ Istina je bila drukčija. Očito posve uvjeren u ispravnost vlastitih postupaka, ministar prosvjete Dragutin Kojić odgovorio je načelnicima nekoliko podravnih općina koji su brzojavno prosvjedovali protiv ukidanja gimnazije kako je takvo rješenje doneseno zato što su se tamo »dešavale takve stvari koje se ne mogu trpiti u jednoj državnoj ustanovi najmanje u školi« te da je ona »radi primjera ostalim gimnazijama ukinuta«. ⁹¹

Znao je to i Klučka koji je tom prigodom u oporbenom *Koprivničkom Hrvatu* najvjerojatnije potpisao oprezan, ali po vlast kritički obojen članak naslova »Nakon ukinuća koprivničke gimnazije«. U njemu se naglašavalo da razlozi za dokidanje gimnazije nisu ekonomske naravi i da je svemu kumovala politika, odnosno sitni protudržavni prekršaji koji su doživjeli vrhunac kidanjem kraljevih slika. Za takvo ponašanje učenika krivca se nije tražilo u njihovom kućnom odgoju, nego ukupnosti prilika u kojima je ta generacija odrastala, odnosno u državi samoj i beogradskim vlastodršcima koji su njome upravljali. Osobito su naglašavane gospodarske i edukativno-pedagoške posljedice koje je čitava Podravina imala očitjeti nakon zatvaranja škole.⁹² Spočetka se činilo da je odluka vlasti ovog puta neopoziva jer je od brojnih pravovjernih državnih dužnosnika koji su, što javno što tajno, premrežavali onodobnu koprivničku društvenu zbilju gimnazija beziznimno karakterizirana kao leglo separatističkog duha.⁹³

Kao i medijska, i reakcija gradskih vlasti na čelu s prorežimskim gradonačelnikom Brankom Švarcom bila je brza i, pokazat će se, svemu usprkos djelotvorna.⁹⁴ To je dakako stajalo dodatnog povijanja kičme i izljeva ljubavi prema režimu. Možda i koječeg drugog. Indikativno je, naime, da je deputacija ministru prosvjete, a kasnije i samome vladaru predvođena gradonačelnikom u sastavu imala i viđenije koprivničke industrijalce i trgovce.⁹⁵ Bilo kako bilo, najvažniji posjet u kolovozu bio je uspješan i Alek-

⁸⁹ FELETAR, »Prilozi za povijest koprivničke gimnazije od 1906. do 1945. godine.«, str. 79-80.

⁹⁰ »Nakon ukinuća koprivničke gimnazije«, *Koprivnički Hrvat*, br. 26, 2. 7. 1932., str. 1.

⁹¹ »Ministar Kojić o ukinuću koprivničke gimnazije«, *Koprivnički Hrvat*, br. 27, 9. 7. 1932., str. 2. Vidi i KRUŠELJ, nav. dj., str. 128-131.

⁹² »Nakon ukinuća koprivničke gimnazije«, *Koprivnički Hrvat*, br. 26, 2. 7. 1932., str. 1.

⁹³ HR-HDA-1363. PS (Grupa XXI), inv. br. 2856.

⁹⁴ »Naš narod i naša gimnazija«, *Podravske novine*, br. 25, 28. 6. 1932., str. 1-2.

⁹⁵ »Milošću NJ. V. Kralja uspostavljena je u Koprivnici potpuna realna gimnazija«, *Podravske novine*, br. 34, 27. 8. 1932., str. 1; »Povodom uspostave naše gimnazije«, *Podravske novine*, br. 35, 3. 9. 1932., str. 1-2.

SI. 11. Profesori koprivničke gimnazije tridesetih godina dvadesetog stoljeća. Klučka treći s desna u drugom redu. [KRUŠELJ, Željko, *U žrvnju državnog terora i ustaškog terorizma*. Koprivnica: Naklada dr. Feletar, 2001., str. 225]

sandar je promijenio odluku. Moguće i zbog činjenice da se u to vrijeme odmarao na Bledu pa je bio dobre volje. Ushićenim lokalnim koprivničkim glasilima na takvu dobrohotnost nije preostalo drugo nego napisati: »Živio NJ. V. Kralj i cio njegov uzvišeni dom!«⁹⁶

***

U koprivničkom je društvenom mikrokozmosu Klučka bio uvažena osoba, ugledan član nekoliko gradskih udruženja poput planinarskog društva »Bilo«, kojem je 1928. bio jedan od osnivača i članova nadzornog odbora te koprivničkoga pjevačkog društva »Domoljub« u kom je jedno vrijeme obnašao dužnost potpredsjednika.⁹⁷ Osobito je bilo značajno njegovo zalaganje u vatrogastvu. Članom koprivničkoga vatrogasnog društva postao je vjerojatno odmah po namještenju u tamošnju gimnaziju, a njegovim zapovjednikom krajem dvadesetih godina dvadesetoga stoljeća, negdje između 1927. i 1929.⁹⁸ Krajem tridesetih smrt ga je zatekla na dužnosti zapovjednika Dobrovoljnoga vatrogasnog društva, starješine Vatrogasne župe Koprivnica te pomoćnika blagajnika Vatrogasne zajednice Savske Banovine u Zagrebu.⁹⁹ Nije, stoga, neobično da ga je vladar zbog djelovanja u vatrogastvu odlikovao Ordenom Sv. Save 5. stepena.¹⁰⁰ Malo je neobičnije da se to dogodilo sredinom 1932., jedva nekoliko mjeseci nakon što su ga organi toga istog vladara prisilno maknuli iz profesorske službe zbog političkih razloga.

Pod Klučkinim su se zapovjedništvom koprivnički vatrogasci modernizirali nabavkom nove opreme (osobito »automotorne štrcaljke, prijenosnog agregata i hydrofora za sisanje vode« ukupne vrijednosti 205.000 dinara)¹⁰¹ i organizacijom edukativnih tečajeva pod izravnim nadgledanjem ponajboljih domaćih stručnjaka, ali su prema tadašnjem sudu sugrađana, svemu usprkos, bili manjkavi prilikom dopreme vode i kašnjenja skupo plaćenih vatrogasnih aparata na požarišta te uzbuñivanja članova. Uzalud su

⁹⁶ Isto.

⁹⁷ »Tragična smrt prof. Klučke«, *Podravske novine*, br. 40, 28. 9. 1940., str. 2.

⁹⁸ Usp. »Dobrovoljno vatrogasno društvo«, *Koprivničke novine*, br. 33, 22. 8. 1926., str. 2; »Vatrogasna proslava«, *Koprivnički Hrvat*, br. 26, 4. 8. 1929., str. 2.

⁹⁹ »† Prof. Ivo Klučka starješina župe Koprivnica,« *Vatrogasni vjesnik* 9 (1940): str. 282-283.

¹⁰⁰ »Odlikovani vatrogasci«, *Podravske novine*, br. 35, 3. 9. 1932., str. 3.

¹⁰¹ »Nova automotorna vatrogasna štrcaljka,« *Koprivnički Hrvat*, br. 29, 18. 7. 1931., str. 2. Usp. i »Vatrogasno društvo«, *Koprivnički Hrvat*, br. 34, 22. 8. 1931, str. 2.

bili pozivi članova DVD-a svojem zapovjedniku da to promijeni dok je imao prilike sjediti u gradonačelničkoj stolici.¹⁰²

Ključka se u »pravu« politiku djenuo u posljednjim godinama života, vjerojatno na nagovor sugrađana i »povjerenjem« HSS-a.¹⁰³ Historijat (ne)funkcioniranja gradskih vlasti Koprivnice bio je dug. Datirao je od uspostave nove državne organizacije i potrajao do njezina konca. Nesposobna i kratkotrajna gradska poglavarstva iz toga vremena teško je i pobrojati, a česte smjene gradonačelnika, raspuštanja gradskih skupština i namještanja vladinih povjerenika bile su, osim nefunkcioniranja čitavoga državnog aparata, posljedicom korupcije i ozbiljne političke podvojenosti građanstva na protivnike i podupiratelje režima.¹⁰⁴ Prema kraju tridesetih, kao i u čitavoj Kraljevini, stvari su se samo dodatno komplicirale. Iz vizure onodobne Koprivnice dovoljno je spomenuti blizinu mađarske granice, jačanje ustaškoga pokreta, organiziranje logora u Janka-pusti i činjenicu da se koprivničko područje sredinom tridesetih pokazalo kao izvrstan poligon za neke od prvih ustaških akcija na hrvatskom tlu.

U jedno od međuvlašća nesposobnih gradskih uprava doslovce je upao i Ključka, kasnije će se pokazati, i bez dovoljno znanja i bez dovoljno potpore za vođenje grada u sve bremenitijim vremenima. Koprivnica je još tijekom 1936. ostala bez djelotvornoga gradskog čelništva i skupštine. Krnje gradsko vijeće na čelu sa »spasiteljem gimnazije« gradonačelnikom Švarcom nije se sastajalo više od godinu, proračun nije bio izglasan, a apeli usmjereni prema banu Viktoru Ružiću da takvo stanje dokonča prihvaćanjem liste gradskih vijećnika do novih izbora nisu urodili plodom.¹⁰⁵ Koprivnica je u to vrijeme, kako su pisali tamošnji listovi, bila jedini grad u Jugoslaviji bez usvojenoga proračuna i bez gradske uprave. Gradonačelnik Švarc, rodom iz koprivničke židovske obitelji bio je simpatizer režima i njegova stranačkog mutanta Jugoslavenske radikalne seljačke demokracije te kao takav osoba od povjerenja vlade Petra Živkovića koja ga je 1932. i namjestila na poziciju koprivničkoga gradonačelnika nakon odlaska Vladimira Malančeca (kojemu je bio bliski suradnik) s tog mjesta u Narodnu skupštinu.¹⁰⁶ Školovanjem pravnik, oženjen za Mariju, sestru još jednog koprivničkog uglednika, veterinara, povjesničara i muzealca Leandera Brozovića tijekom Drugoga svjetskog rata priključio se partizanskom pokretu, a nakon njega djelovao kao sudac u Varaždinu u kojem je i preminuo 1972.¹⁰⁷

U to je vrijeme koprivničko gospodarstvo bilo na koljenima. Doslovce niti jedna sastavnica vlasti nije bila funkcionalna, od gradskih komunalija, preko javnih financija do opskrbe živežnim namirnicama. Istovremeno, siva ekonomija, šverc i krijumčarenje nesmetano su uzimali maha. Vjerojatno se Ključka kao umjerenjak sugrađanima učinio pravim rješenjem koje je barem privremeno trebalo premostiti krizu gradske vlasti i postati svojevrsnim posrednikom među politički podijeljenim građanstvom. U listopadu 1937. Kr. banskoj upravi predložio je listu¹⁰⁸ koju je ban svega nekoliko tjedana nakon toga potvrdio imenujući ga gradonačelnikom, dok je gradskim vijećnicima postalo jedanaest obrtnika, tri trgovca i devet seljaka s njegovoga popisa.¹⁰⁹ Na prvoj sjednici skupštine početkom studenoga Ključka je građanstvu obećao reviziju i nadzor gradskih financija, donošenje proračuna za tekuću i narednu godinu te namicanje većih sredstava za nesmetano poslovanje gradskih institucija. Koprivnička je javnost uspostavu nove gradske vlasti dočekala s jednodušnim odobravanjem, nadajući se da će biti bolja

¹⁰² »Stanje koprivničkog vatrogastva«, *Podravske novine*, br. 29, 23. 7. 1938., str. 2.

¹⁰³ »Tragična smrt prof. Ključke«, *Podravske novine*, br. 40, 28. 9. 1940., str. 2.

¹⁰⁴ Usp. npr. »Peta redovita sjednica gradskog zastupstva«, *Koprivničke novine*, br. 18, 2. 5. 1926., str. 1-2; »Gradonačelnik«, isto, br. 33, 22. 8. 1926., str. 1-2; »Strpljivost građana je iscrpljena«, isto, br. 44, 25. 6. 1927, str. 1, »Javnost neka sudi«, *Koprivnički Hrvat*, br. 51, 21. 1. 1929., str. 1-2. i dr.

¹⁰⁵ »Dokle tako?«, *Podravske novine*, br. 7, 13. 2. 1937., str. 1, »Dokle tako?«, isto, br. 24, 12. 6. 1927., str. 1; »Koprivnici treba gradsko vijeće«, isto, br. 40, 2. 10. 1937., str. 1.

¹⁰⁶ »Koprivnica treba grad. senatora«, *Podravske novine*, br. 46, 13. 11. 1937., str. 1.

¹⁰⁷ Više o Branku Švarcu vidi u KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, »Koprivnica od 1935. do 1939. godine«, str. 50-57.

¹⁰⁸ »Pred imenovanjem gradskog vijeća«, *Podravske novine*, br. 42, 16. 10. 1937., str. 3.

¹⁰⁹ »Nova uprava grada Koprivnice«, *Podravske novine*, br. 45, 6. 11. 1937., str. 1-2.

SI. 12. »Automotorna štrcaljka« nabavljena 1931. Vjerojatno je u sličnom automobilu Klučka skončao život. Primijetiti nosač zvona na stražnjoj strani. Klučka vjerojatno prvi s lijeva na stražnjem sjedalu. [Dobrovoljno vatrogasno društvo Koprivnica 1874.-2004. Katalog izložbe. Muzej grada Koprivnice: 2004., str. 11]

od prethodne, imenovane »od bivšeg omraženog režima« i »protiv volje ogromne veličine građanstva«. ¹¹⁰

Vrijeme će pokazati da niti jedno od obećanja nije ispunio. Doduše, za njegova mandata, ali ne i njegovom zaslugom, zbila se i jedna krupnija pozitivna stvar. U prosincu 1937. otvorena je za tamošnje gospodarstvo prevažna dionica željezničke pruge Varaždin – Koprivnica. Klučka je za razliku od izvedbe tog dugotrajnog projekta, sudjelovao na njegovom svečanom otvaranju, ugostivši kao gradski načelnik brojne političke uglednike i netom ustoličenog zagrebačkog nadbiskupa Stepinca koji je blagoslovio novu željezničku dionicu. Da se radilo o važnom događaju i u širim, državnim, okvirima svjedoči podugačak popis uzvanika od kojih su, pored spomenutog hrvatskog metropolita, najzvučniji svakako bili ministar saobraćaja Mehmed Spaho, ban savske banovine Ružić te kraljev izaslanik, divizijski general Jovan Antić. Gradonačelnik je tim povodom mogao samo izraziti zahvalnost vladi koja je omogućila izgradnju pruge »za kojom je narod čeznuo preko pedeset godina« zamolivši ministra Spahu da bude »tumačem odanosti građanstva Koprivnice Njegovom Veličanstvu Kralju Petru«. ¹¹¹

Klučka je, čini se, kao gradonačelnik ispravio i nepravdu prema bivšemu gradskom zastupniku u Senatu Kraljevine Jugoslavije, haesesovcu Milivoju Somogyju, koji je zbog ukazivanja na nepravilnosti gradske uprave nakon uspostave diktature bio umirovljen i smijenjen s mjesta gradskoga senatora. Gradonačelnikov potez rehabilitacije »činovnika besprikorne čestitosti« bio je u najvećem dijelu koprivničke javnosti dočekan u najmanju ruku s odobravanjem ako ne i oduševljenjem. ¹¹² I to je, uz izgradnju nogometnoga igrališta u Varaždinskoj ulici, ¹¹³ bilo uglavnom sve od Klučkinih pozitivnih poteza na mjestu gradonačelnika. Ruku na srce, nije mu bilo lako. Gradska je blagajna bila gotovo prazna, prihodi su manjkali, a rate na ranije podignute kredite nesmiljeno pristizale. Ukupan dug gradske blagajne po različitim je stavkama iznosio oko 2,6 milijuna dinara. Potraživanja su iznosila oko 2 milijuna, ali je od toga barem pola milijuna bilo neutjerivo. Iako se to godinama pokušavalo prikrivati, dugovi su bili golemi mada je grad u nekretninama i pokretninama posjedovao imovinu koja se procjenjivala na oko 50 milijuna dinara. ¹¹⁴ Da je stanje bilo loše govori i činjenica da je banska vlada usprkos novoforniranom poglavarstvu na čelo gradskih financija odlučila postaviti vlastitoga čovjeka, odnosno prinudnog upravitelja (»sekvestra«) u osobi banskoga savjetnika Josipa Kovačića. ¹¹⁵

¹¹⁰ Isto.

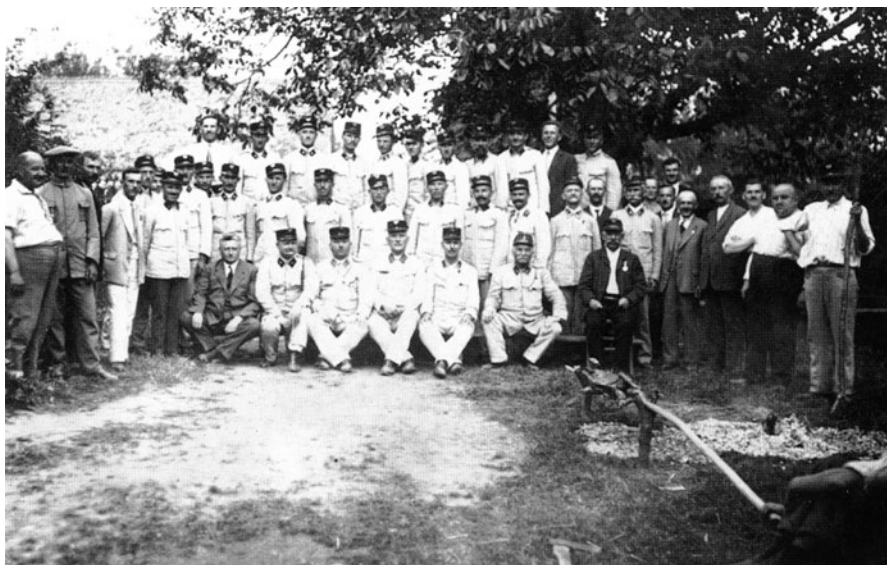
¹¹¹ »Svečano otvorenje željezničke pruge Koprivnica-Varaždin«, *Podravske novine*, br. 51, 18. 12. 1937., str. 1.

¹¹² »Gradski senator Milivoj Somogy«, *Podravske novine*, br. 3, 15. 1. 1938., str. 1-2.

¹¹³ KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, »Koprivnica od 1935. do 1939. godine«, str. 60.

¹¹⁴ »Pred promjenom na upravi grada Koprivnice«, *Podravske novine*, br. 30, 30. 7. 1938., str. 1-2.

¹¹⁵ »Gradska blagajna pod sekvestrom«, *Podravske novine*, br. 9, 26. 2. 1938., str. 1.

Sl. 13. Izlet članova DVD-a Koprivnica. Međuratno razdoblje. Klučka u civilnom odijelu sjedi prvi s lijeva. [Dobrovoljno vatrogasno društvo Koprivnica 1874.-2004. Katalog izložbe. Muzej grada Koprivnice: 2004., str. 11]

Ni priroda Klučki nije išla na ruku. Koprivnicu je krajem ožujka 1938. pogodio snažan potres u kojemu su stradale brojne stambene zgrade te, ponajviše, franjevački samostan s crkvom i osnovna škola u predgrađu Bregi koju su đaci s učiteljima zbog opasnosti od urušavanja morali posve napustiti. Kao privremeni dom poslužilo je tamošnje vatrogasno spremište. Prema onodobnim procjenama šteta je samo na gradskim društvenim objektima iznosila gotovo milijun dinara,¹¹⁶ dakle nešto manje od polovicu ukupnoga duga gradske blagajne. Iznosi štete na stambenim su objektima Koprivnice i okolice zasigurno morali biti višestruko veći.

Građanstvo je, ionako na rubu strpljenja zbog nesposobnosti prethodnih uprava, tražilo ne samo brzo saniranje nanesene štete i financijsku pomoć, nego i brzo rješavanje gorućih poteškoća u gradskoj upravi još zdušniji nego dotad. Od komunalnih problema poput izgradnje i popravaka cesta, dovršetka izgradnje gradskoga rugla – podvožnjaka,¹¹⁷ regulacije potoka Koprivnice koji je često plavio grad¹¹⁸ pa do zaustavljanja u svim porama društva duboko ukorijenjene korupcije.¹¹⁹ Koliko je stanje gradske blagajne zaista bilo loše i koliko se Klučka u svemu tome kao gradonačelnik slabo snalazio, ponajbolje svjedoči provođenje »ankete« među građanstvom u srpnju 1938., a poradi izbora najboljega i najisplativijeg rješenja zatvaranja rupa u gradskoj blagajni koju je organiziralo poglavarstvo na gradonačelnikovu ideju. Građani su, dakako, znali isto što su znali i gradski oci. Ili krenuti u podizanje milijunskog kredita za saniranje postojećih dugova ili prodati kakvo atraktivno gradsko zemljište ili zgradu. Odluka je, čini se, barem isprva pala na prvo rješenje.¹²⁰ I tu je stalo. Planirano podizanje zajma od 2, 5 milijuna dinara nije provedeno, jer se gradsko vijeće na duže vrijeme nije okupljalo. Koprivnica u drugoj polovici godine i dalje nije imala proračuna iako je tadašnji zakonski rok nalagao da se to učini najkasnije do 15. veljače tekuće godine.

Gradonačelnik se našao u bezizlaznom položaju i to je otvoreno priznao tamošnjim glasilima. Gospodarsko je stanje bilo loše, dvije velike koprivničke tvornice, »Danica« i Industrija ulja, prethodne su godine prestale s radom što je grad ostavilo bez važnih izvora prihoda, potres je iz ionako prazne blagajne iscijedio 800.000 dinara za sanaciju najugroženijih građevina, a u okolici su se pojavili slinavka

¹¹⁶ »Potres«, *Podravske novine*, br. 14, 2. 4. 1938., str. 1.

¹¹⁷ »Epilog izgradnje famoznog podvožnjaka«, *Podravske novine*, br. 37, 11. 9. 1937., br. 1.; Koprivnica treba gradsko vijeće«, isto, br. 40, 2. 10. 1937., str. 1.

¹¹⁸ »Katastrofa«, *Podravske novine*, br. 25, 24. 6. 1939., str. 1.

¹¹⁹ »Dosta se griješilo«, *Podravske novine*, br. 48, 2. 12. 1939., str. 1.

¹²⁰ »Kako da se popravi teško financijsko stanje gradske općine«, *Podravske novine*, br. 27, 9. 7. 1938. str. 2.

i šap, opasne stočne bolesti koje su prijetile dodatnim siromašenjem ruralnog prigradskog područja.¹²¹ Rad gradskoga zastupstva bio je blokiran zbog čega je Klučka od bana tražio zamjenu petorice vijećnika koji su po njegovim riječima kočili donošenje proračuna istovremeno navješćujući ostavku u slučaju suprotnog.¹²²

Za takvo stanje, dakako, gradonačelnik nije bio krivac. Njega je trebalo tražiti u prvim upravama »nakon prevrata« kada je »nerazumljivom lakoumnošću« upropaštena gradska plinara, kada su za sitan novac rasprodane gradske šume i kada je grad elektrificiran troškom koji mu je u realnim odnosima mogao osigurati ne samo električnu energiju, nego i uvođenje tramvaja. Uprava grada »narinuta« za diktature samo je nastavila zacrtanim smjerom. Za ilustraciju, tada je najatraktivnije gradsko zemljište mešetarenjem predstavnika gradskih vlasti prodano za iznos od 4.000 dinara, odnosno jednu prosječnu mjesečnu plaću gradskog činovnika.¹²³ Jedna osoba naslijeđeno stanje nije mogla riješiti i dio je građana to prepoznavao. Nestrpljiva većina, međutim, Klučki je nakon godine dana na vlasti počela okretati leđa i zazivati sposobno gradsko čelništvo ili nove izbore.¹²⁴ Gradonačelnik je, s druge strane, za blokiranje rada skupštine prozivao zastupnike koji su ga nepunu godinu podržali, a koji su mu sada zamjerali nesazivanje sjednica, samovolju, nerealne prijedloge proračuna koji su ličili na budžet »kakovog tamburaškog ili gudalačkog društva« i odsutnost bilo kakve ideje o opravdanosti neslaganja s vlastitim procjenama.¹²⁵

Bez obzira na sve, niti je Klučka podnio najavljenju ostavku, niti su prozvani zastupnici odstupili, niti su smijenjeni po gradonačelnikovo želji. Napokon je nakon audijencije kod bana, sredinom kolovoza ipak održana nova sjednica gradskog zastupstva. Šesta po redu u Klučkinu mandatu i vjerojatno najdugotrajnija. Na dnevnom se redu našlo čak 99 točaka, ali ne i gradski proračun za već poodmaklu tekuću godinu. Javnost je zbog tog bila sve nezadovoljnija, a u čitavu se priču upetljala i opozicija predvođena članom Jugoslavenske republikanske zajednice Mihovilom Tomcem, čija je lista od strane bana Ružića bila odbijena nauštrb Klučkine.¹²⁶

Na sljedećoj sjednici gradskoga zastupstva održanoj početkom studenoga 1938., dakle punu godinu nakon što je to gradonačelnik bio obećao, nakon burne je rasprava ipak izglasan gradski proračun. Pritom su dva zastupnika napustila vijećnicu ne slažući se s gradonačelnikom i načinom vođenja grada, a pritom se dogodio pobježe nepoznati »sabljažnjivi incidens« među zastupnicima, nezapamćen u prošlosti koprivničkih gradskih vijeća. Ono što je u konačnici bilo najvažnije jest to da su vlasti manjak u blagajni planirale namaknuti »gradskim nametom od sto posto na izravni državni porez« te prodajom

Sl. 14. Klučka u vrijeme upravljanja Koprivnicom. [KRUŠELJ, Željko, *U žrvnju državnog terora i ustaškog terorizma*. Koprivnica: Naklada dr. Feletar, 2001., str. 179]

¹²¹ »Pred promjenom na upravi grada Koprivnice«, *Podravske novine*, br. 30, 30. 7. 1938., str. 1-2.

¹²² Isto.

¹²³ Isto.

¹²⁴ Usp. npr. tekstove »Nova uprava grada Koprivnice«, *Podravske novine*, br. 45, 6. 11. 1937. i »Pred imenovanjem gradskog zastupstva«, *Podravske novine*, 36, 10. 9. 1938, str. 1 od istoga autora.

¹²⁵ »Pred promjenom na upravi grada Koprivnice«, *Podravske novine*, br. 30, 30. 7. 1938., str. 1-2; »G. gradskom načelniku Klučki«, isto, br. 31, 6. 8. 1938., str. 1.

¹²⁶ »Nesklad između gradskog načelnika i većine gradskog zastupstva«, *Podravske novine*, br. 35, 3. 9. 1938., str. 1.

Sl. 15. Blagoslov dionice željezničke pruge Varaždin – Koprivnica, prosinac 1937. Gradonačelnik Klučka u pozadini, desno od vrha Stepinčeve mitre. [KRUŠELJ, Željko, *U žrvnju državnog terora i ustaškog terorizma*. Koprivnica: Naklada dr. Feletar, 2001., str. 181]

gradske zgrade u kojoj se nalazilo sresko načelništvo procijenjene na 1, 2 milijuna dinara, a koju je obećala kupiti Kr. banska uprava.¹²⁷

Bez obzira na spomenuto, odmah nakon provedenih posljednjih parlamentarnih izbora u Kraljevini Jugoslaviji na kojima je u koprivničkom kotaru premoćno pobijedila lista Udružene opozicije na čelu s istaknutim članom HSS-a i narodnim zastupnikom Mihovilom Pavlekom Miškinom,¹²⁸ u prosincu 1938. prijedlog gradskoga proračuna od banske je uprave odbijen s obrazloženjem da temelj planiranja prihoda nisu mogle biti fiktivne vrijednosti za koji se nije znalo kada će i hoće li uopće biti namaknute. Prigovoreno je i znatnom povećanju uvoznina za pojedine vrste trgovačke robe, što je dodatno ugrožavalo ionako slabu trgovinu na koprivničkome području.¹²⁹ Uz sve spomenuto, upravo su to su vrijeme iz Zagreba pristigli i rezultati revizije rada gradskoga trošarinskog ureda kojim je utvrđeno da je ta ustanova tijekom proteklih osam godina nepravilnim ubiranjem trošarina na piće za gradsku blagajnu proizvela štetu od oko pola milijuna dinara. Iako je naknadna istraga početkom 1940. utvrdila da pritom nije bilo pronevjere nego zanemarivanja dužnosti,¹³⁰ ne treba posebno spominjati da je prst ponovno uperen u Klučkino gradsko poglavarstvo.

Očajnoj situacijski s gradskim poglavarstvom tu nije bio kraj iako su početkom travnja zbog neslaganja s gradonačelnikom, prigovarajući mu nesposobnost te stvaranje umjetnih podjela među zastupni-

¹²⁷ »Gradski proračun za tekuću godinu«, *Podravske novine*, br. 45, 12. 11. 1938., str. 1-2.

¹²⁸ »Nakon izbora«, *Podravske novine*, br. 50, 17. 12. 1938., str. 1.

¹²⁹ »Gradski proračun«, *Podravske novine*, br. 50, br. 1, 7. 1. 1939., str. 4; »Pitanje gradskog proračuna«, isto, br. 2, 14. 1. 1939., str. 2-3.

¹³⁰ »Rješavanje afere gradskih daća«, *Podravske novine*, br. 9, 2. 3. 1940., str. 1.

cima, čak njih jedanaest odlučilo istupiti iz uprave Koprivnice.¹³¹ Upravo kada se činilo da je to Klučkin kraj, agonija se produžila zakašnjelom odlukom banske uprave da prema gradonačelnikovu prijedlogu zamijeni nekolicinu zastupnika. Prema tadašnjem zakonu o gradovima više su instance vlasti, naime, imale diskrecijsko pravo postavljanja jedne trećine zastupnika prema vlastitom nahođenju dok je se preostali broj popunjavao putem izbora.¹³² Ne treba puno pameti da se zaključi kako je takav način formiranja gradskih poglavarstava bio iznimno podložan raznim političkim smicalicama i koruptivnim radnjama koje su, kao u slučaju Koprivnice, često za posljedicu imale slabo operativne, trome i politički podvojene uprave.¹³³

Nerješavanju stanja u gradskoj upravi na ruku je išla i ukupna situacija u državi opterećena pokušajima konačnoga rješenja »hrvatskog pitanja« kao i sve bremenitijom međunarodnom situacijom. Zbog tog je barem nakratko splasnulo i zanimanje Koprivničana za rad gradskog poglavarstva. Možda su izgubili nadu da se nešto uopće i može promijeniti. U takvim su uvjetima sredinom 1939. održana i posljednja sjednice poglavarstva pod Klučkinim predsjedavanjem. Na njoj je odlučeno da se ipak ne ide u prodaju gradske zgrade sreskoga načelništva (ustvari je nije imao tko ni kupiti), a napokon je prihvaćen i proračun za minulu godinu u kojem se manjak od oko 1, 12 milijuna dinara planirao ublažiti stopostotnim dodatkom na izravni državni porez. Predviđeni iznosi za građevinske radove, komunalije, cestogradnju i druge prosječnom čovjeku važne djelatnosti bili su mali, a znatan udio ukupne mase proračuna otpadao je na »lične rashode« gradskih službenika. O kakvim strateškim projektima u uvjetima kada je samo na otplaćivanje postojećih dugova otpadalo oko milijun dinara godišnje nije bilo govora, a proračun nije predviđao niti namicanje sredstava davanjem u zakup gradskoga zemljišta i nekretnina.¹³⁴

Kako nevolje obično dolaze u slijedu, to se dogodilo i Koprivnici. Nakon snažnog potresa koji je tamošnjem kraju nanio milijunske nešto više od godinu dana ranije, grad s okolicom je u lipnju 1939. pogodilo snažno nevrijeme praćeno ogromnom količinom kiše koja je izazvala prelijevanje gradskoga i okolnih vodenih tokova te katastrofalne bujice koje su uništile znatan broj privatnih i gospodarskih objekata te dijelove cestovne i željezničke mreže na tom području. Šteta je bila velika i na seoskim gospodarstvima te poljima na kojima je pustošeća snaga vode u potpunosti uništila ljetinu. Posve razumljivo, dio nastale katastrofe dao se spriječiti čišćenjem i održavanjem vodenih tokova, izgradnjom ispusta i kanala te pojačavanjem ili izgradnjom nasipa.¹³⁵ Ni jedna gradska uprava uključujući i tadašnju nije mnogo naučila od iste nepogode koja je taj kraj bila zadesila trinaest godina ranije.

Konac Klučkinog upravljanja Koprivnicom odigrao se svega nekoliko dana nakon potpisivanja čuvenog sporazuma Cvetković – Maček. Pretposljednog dana kolovoza na adresu gradskog poglavarstva pristigao je brzojav kojim je ban Banovine Hrvatske gradsko vijeće i gradonačelnika Koprivnice razriješio dužnosti nalažući potonjem predaju uprave najstarijem gradskom zastupniku.¹³⁶ Nedugo zatim na mjesto »gradskog povjerenika« postavljen je profesor Ivica Hiršl,¹³⁷ član HSS-a i simpatizer komunizma koji će zbog tog 1941. među prvima u Koprivnici biti uhićen i deportiran u Jadovno, gdje je i skončao.¹³⁸ Hiršl se na mjestu povjerenika nije zadržao dugo. Već u ožujku 1940. reaktivirana mu je profesorska služba uz namještenje u vinkovačkoj gimnaziji,¹³⁹ a dužnost je predao dva mjeseca kasnije. Za novog je gradonačelnika tada imenovan posjednik, trgovac te predsjednik gradske i kotarske

¹³¹ »Ostavka gradskih zastupnika«, *Podravske novine*, br. 14, 8. 4. 1939., str. 4.

¹³² »Promjena u gradskom zastupstvu«, *Podravske novine*, br. 15, 15. 4. 1939., str. 1.

¹³³ »Koji su razlozi teškom stanju gradskih financija«, *Podravske novine*, br. 16, 22. 4. 1939., str. 3.

¹³⁴ »Proračunska sjednica gradskog zastupstva«, *Podravske novine*, br. 20, 19. 5. 1939., str. 1.

¹³⁵ »Katastrofa«, *Podravske novine*, br. 25, 24. 6. 1939., str. 1.

¹³⁶ »Raspust gradskog zastupstva«, *Podravske novine*, br. 35, 2. 9. 1939., str. 1.

¹³⁷ »Počelo je i sad se kreće...«, *Podravske novine*, br. 48, 9. 11. 1939., str. 2.

¹³⁸ »Hiršl, Ivica«, *Židovski biografski leksikon*, pristupljeno 3. 11. 2019., <https://zbl.lzmk.hr/?p=405>.

¹³⁹ »Zasad nema promjene«, *Podravske novine*, br. 10, 9. 3. 1940., str. 1.

organizacije HSS-a Tomo Čiković. Gradsko su vijeće činila dvadeset trojica obrtnika, seljaka, odvjetnika, trgovaca i radnika među kojima, posve razumljivo, nije bilo Klučke.¹⁴⁰

NAPOS LJETKU

Epilog života bivšega profesora, ratnika i gradonačelnika bio je zlosretan kao i gotovo čitav njegov tijek ako ga sagledamo isključivo na temelju prethodnih redaka. U čitavomu Klučkinom životu i njegovu svršetku kao da se zrcalilo svo breme onoga vremena. Profesor, ratnik i gradonačelnik brzo je nestao iz misli sugrađana. Kao i dvije državne zajednice u kojima je živio. Nova su vremena malo kome donijela dobra. Možda je Klučka bar u tom imao sreće ne dočekavši ih.

Kako god bilo, čini se da je nakon gubitka političke pozicije, i vjerojatnog razočarenja prethodnim događajima, utjehu potražio isključivo u vatrogastvu. Kao vatrogasac je i završio životni put. Pri povratku iz Križevaca u kojima je boravio »u vatrogasnom poslu«, smrtno je stradao pri nezgodi vatrogasnih kola križevačkoga vatrogasnog društva nedaleko Carevdara u poslijepodnevnim satima 23. rujna 1940. Vozač i suputnik doživjeli su samo lakše ozljede, a smrt zapovjednika DVD Koprivnica bio je izazvan lomom baze lubanje i vratne kralježnice. Šofer Đuro Šušnić kasnije je tvrdio da je na ravnom dijelu ceste uslijed kvara upravljača i pri brzini od svega 40 km/h »poletio u lijevu grabu« uslijed čega se automobil nakon dvadesetak metara prevrnuo na cesti. U udesu mu je bila slomljena ruka, a suputnik iz vozila, trgovac i vatrogasni časnik, Pavao Kapetanić zadobio je samo sitnije ogrebotine i udarce. Od težeg ga je stradavanja zaštitio nosač zvona koji je spriječio da ostane prignječen ispod auta.¹⁴¹ Klučka nije bio te sreće.

Dva dana kasnije priređen je pamtljiv ispraćaj na koprivničkome groblju. Osim izaslanika Vatrogasne zajednice Banovine Hrvatske na čelu s predsjednikom, tamo su se našli i predstavnici trideset vatrogasnih društava vatrogasnih župa Koprivnice, Bjelovara, Ludbrega, Đurđevca, Varaždina i Osijeka, odred vojske s vojnom glazbom, učenice i učenice gimnazije i pučke škole s nastavnicima, članovi pjevačkih društava »Podravac« i »Domoljub«, predstavnici svih gradskih dobrotvornih i kulturnih društava te mnogobrojni građani grada i okolice zajedno s gradonačelnikom Čikovićem.¹⁴²

Ni tada, međutim, Klučka nije našao mir. S obzirom na odnose prema kćerima, možda i posve opravdano, preminuo je bez igdje ikog. Prema dostupnim vrelima se čini da poslije smrti supruge 1918. više nije ulazio u ozbiljnije veze. U svakom slučaju, tada već odavno pokojna Josipa upisana je u maticu umrlih kao Klučkin jedini rod. Shodno tome, a i događajima koji su uskoro uslijedili, gradonačelnik iz razdoblja posljednjih trzaja omražene države uskoro je zaboravljen. Rat i promjene političkih prilika nosili su svoje. Grob o kojem nitko nije imao skrbiti sedamdesetih je godina prošloga stoljeća prekopan i u nj su položeni zemni ostaci drugih osoba. Željezni križ, rijetki podsjetnik Klučkina bivstvovanja, dugo je stajao naslonjen na stražnji zid crkve na koprivničkome groblju. Srećom, netko se ipak sjetio njegovih starih zasluga upisavši mu ime na nadgrobnu ploču zajedno s osobama s kojima je morao podijeliti posljednje počivalište.¹⁴³ Spasivši ga time od zaborava, kao što je to, uostalom, nastojao učiniti i tekst kojega se gotovo uspelo dočitati.

ZAKLJUČAK

Na temelju prethodnih redaka nije pogrešno kazati da su rezerve Klučkina poštenja potrošene u razrednim odjeljenjima zagrebačke i koprivničke gimnazije te na ratištima Prvoga svjetskog rata. Uzoran učitelj i prekaljeni ratnik u privatnome životu nije uspio. Sve što je činio za drugove po oružju i peru i sve što je davao generacijama đaka učeći ih materinjemu jeziku, nije znao primijeniti na vlastitoj obitelji. Od supruge se razveo zbog nepremostivih bračnih razmirica i to je moguće razumjeti. Ono što

¹⁴⁰ »Nova gradska uprava«, *Podravske novine*, br. 18, 11. 5. 1940., str. 1-2; HR-HDA-890. ZP BH, Personalije okružnog ureda za osiguranje radnika, inv. br. 26123, kut. 82.

¹⁴¹ »Tragična smrt prof. Klučke«, *Podravske novine*, br. 40, 28. 9. 1940., str. 1-2.

¹⁴² Isto, str. 2.

¹⁴³ KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, »Politizacija đaka na koprivničkoj gimnaziji od 1931. do 1935.«, str. 155 (bilj. 15).

nije, nebriga je za vlastitu djecu koju je prepustio na »skrb« drugima, dok je istodobno zdušno podučavao i odgajao tuđu.

Za spomenuto je teško pronaći razloga u dostupnim vrelima. Nagađati je li sve bila posljedica suprugina ponašanje, osobnosti ili teških prilika koje je otprio na ratištima treba ostaviti po strani i pokušati se držati činjenica. A one govore da je profesionalno ostvareni učitelj i vojnik bio privatno neostvaren čovjek. Zbog toga je kao stranac, uostalom, i skončao potpuno sam u gradu kojemu je puno (i koji mu je puno) dao.

Upuštanje u politiku nije mu donijelo dobra. Nastranu volja i pokušaj da se u košmarnim prilikama u osvit Drugoga svjetskog rata uvede red u gradsku upravu Koprivnice. Ključka, ipak, nije imao niti sposobnosti niti zaleđa promijeniti stvari na bolje. Učinio je koliko je mogao, ali to ni izbliza nije bilo dovoljno. Njegovo je poglavarstvo u tom ionako problematičnime gradu bilo jedno od nesposobnijih u razdoblju stare Jugoslavije.

Isluženi borac propale države, umirovljeni učitelj i smijenjeni lokalni dužnosnik one na izdisaju, utjehu je potražio u (možda) jedinjoj pravoj ljubavi – vatrogastvu. Ta ga je na koncu, kao što to često i priliči pravim ljubavima, stajala glave.

ARHIVSKA VRELA

1. HR-HDA-216. Ministarstvo narodne prosvjete Nezavisne Države Hrvatske (MP NDH)
2. HR-HDA-477. Razni ratno-povijesni spisi (RRPS)
3. HR-HDA-890. Zbirka personalija. Banovina Hrvatska (ZP BH)
4. HR-HDA-1363. Politička situacija 1910-1940. [PS (Grupa XXI)]
5. HR-HDA-1426. Zbirka fotografija iz Prvoga svjetskog rata (ZF PSR)
6. HR-HDA-1448. Zbirka mikrofilmova matičnih knjiga i popisa obitelji (ZB MK)

NOVINSKI IZVORI

1. *Ilustrovani list* (Zagreb), 1918.
2. *Koprivničke novine* (Koprivnica), 1926-1927.
3. *Koprivnički Hrvat* (Koprivnica), 1929, 1931-1932.
4. *Podravske novine* (Koprivnica), 1926, 1932-1933, 1937-1940.

MREŽNI IZVORI

1. Gradska groblja, pristupljeno 21. 9. 2019., <https://www.gradskagroblja.hr/default.aspx?id=382>.

LITERATURA

1. ČENGIĆ, Dubravka. »Sirotinjsko povjerenstvo grada Zagreba 1856-1946.« *Arhivski vjesnik* 41 (1998): str. 111-119.
2. *Dobrovoljno vatrogasno društvo Koprivnica 1874.-2004*. Katalog izložbe. Muzej grada Koprivnice: 2004.
3. ERNEČIĆ, Dražen, ur. *Dobrovoljno vatrogasno društvo Koprivnica 1874.-2004. Katalog izložbe*. Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2004.
4. FELETAR, Dragutin, »Prilozi za povijest koprivničke gimnazije od 1906. do 1945. godine.« *Podravski zbornik* 5 (1979), str. 70-96.
5. FELETAR, Dragutin, »Četvrt stoljeća školstva u Koprivnici.« U: Feletar, Dragutin, ur. *Koprivnica – Izabrane teme*. Koprivnica: Gradsko poglavarstvo, Nakladna kuća »Dr. Feletar«, 1995., str. 139-144.
6. GRŽINA, Hrvoje i STIPANČEVIĆ Mario, *U predasima Velikoga rata. Postkarte Stjepana Sertića 1915.-1918*. Zagreb: Hrvatski državni arhiv, 2019.
7. HAMERŠAK, Filip. »Popularna kultura ide u rat – Sudrug, bojni list zagrebačke 25. domobranske pješačke pukovnije (1915. - 1918).« *Dani Hvarškoga kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu* 43/1 (2017): str. 261-319.

8. »Hiršl, Ivica«, *Židovski biografski leksikon*, pristupljeno 3. 11. 2019., <https://zbl.lzmk.hr/?p=405>.
9. KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Mira. »Politizacija đaka na koprivničkoj gimnaziji od 1931. do 1935. i profesori iz Dalmacije Marko Šeparović i Ivo Marinović«, *Podravski zbornik* 34 (2008), str. 137-158.
10. KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, Mira, »Koprivnica od 1935. do 1939. godine«, *Podravski zbornik* 39 (2013), str. 49-69.
11. »Koudelka, Viktor.« *Hrvatska enciklopedija*, pristupljeno 23. 9. 2019., <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=33493>.
12. KRUŠELJ, Željko, *U žrvnju državnog terora i ustaškog terorizma*. Koprivnica: Naklada dr. Feletar, 2001.
13. »Mažuranić«, *Hrvatska enciklopedija*, pristupljeno 23. 9. 2019. <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=39658>
14. [s.n.]. »Domaće vijesti«, *Sudrug*, III/1917., br. 59 (4. 8. 1917).
15. [s.n.]. »† Prof. Ivo Klučka starješina župe Koprivnica,« *Vatrogasni vjesnik* 9 (1940): str. 282-283.
16. [s.n.]. »1. Hrvatsko učiteljsko društvo za grad i kotar Koprivnica,« *Hrvatski učiteljski dom* 5-8 (1927): str. 42-45.
17. [s.n.]. »1. Učiteljsko društvo koprivničko,« *Hrvatski učiteljski dom* 10-11 (1928): str. 246-247.

SUMMARY

The paper endeavours to outline the life story of Ivo Klučka (1882-1940), a gymnasium teacher, decorated veteran from the Great War and the mayor of Koprivnica (1937-1939). Based on the original archival records, daily press and available bibliography comes the narrative of his private life, plagued by the divorce from his wife and extremely dysfunctional relationship with his three daughters, war record from the attack on Serbia at Eastern and Southwest Front, and finally his participation in the political life of Koprivnica when he was not entirely successful in running the city government plagued by corruption, debts and duality of the supporters and opponents of the Kingdom of Yugoslavia's regime.